

Arbetsmiljö och ekonomi

Arbetsmiljöns ekonomiska betydelse i nordisk arbetsmiljöpolitik och tillsyn - Slutrapport

Arbetsmiljö och ekonomi

Arbetsmiljöns ekonomiska betydelse i nordisk
arbetsmiljöpolitik och tillsyn - Slutrapport

Arbetsmiljö och ekonomi
Arbetsmiljöns ekonomiska betydelse i nordisk arbetsmiljöpolitik och tillsyn
- Slutrapport

TemaNord 2004:501

© Nordisk Ministerråd, København 2004

ISBN 92-893-0993-8

ISSN 0908-6692

Tryk: Ekspresen Tryk & Kopicenter

Oplag: 350

Trykt på miljøvenligt papir som opfylder kravene i den nordiske miljøsvanemærkeordning.
Sælges gennem Nordisk Ministerråds salgsagenter, se listen på sidste side.

Nordisk Ministerråd

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
Telefon (+45) 3396 0200
Telefax (+45) 3396 0202

Nordisk Råd

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
Telefon (+45) 3396 0400
Telefax (+45) 3311 1870

www.norden.org

Det nordiske samarbejde på arbejdsmarkedsområdet

reguleres af særlige overenskomster og konventioner. Nordisk Ministerråd (ministre for arbejdsmarked og arbejdsmiljø) har den politiske ledelse af samarbejdet, som også omfatter arbejdslivsspørgsmål, problemstillinger inden for arbejdsretsområdet og formidling af arbejdskraft over landegrænserne. Ministerrådet bistås af en embedsmandskomite.

Nordisk Ministerråd

blev oprettet i 1971 som samarbejdsorgan mellem de nordiske landes regeringer. Ministerrådet fremlægger forslag til Nordisk Råds sessioner, viderefører rådets rekommandationer, rapporterer til Nordisk Råd om samarbejdets resultater og leder arbejdet inden for de forskellige emneområder. Samarbejdet koordineres af samarbejdsministrene, der er udpeget af det enkelte lands regering. Ministerrådet træder sammen i forskellige sammensætninger - afhængigt af hvilke spørgsmål, der skal behandles.

Nordisk Råd

blev oprettet i 1952 som et samarbejdsorgan mellem de folkevalgte forsamlinger og regeringer i Danmark, Island, Norge og Sverige. Finland indtrådte i 1955. Færøernes, Grønlands og Ålands delegationer indgår i henholdsvis Danmarks Riges og Finlands delegationer. Rådet består af 87 medlemmer. Nordisk Råd er initiativtagende og rådgivende og har kontrollerende opgaver i det nordiske samarbejde. Nordisk Råds organer er plenarforsamlingen, præsidiets og udvalgene.

Förord.....	7
Sammandrag.....	9
Summary	11
Yhteenveto	13
1 Inledning	15
2 Ekonomiska aspekter i arbetsmiljöpolitiken.....	17
2.1 Ställningstaganden och linjeval	17
2.1.1 Danmark	17
2.1.2 Finland.....	21
2.1.3 Island	27
2.1.4 Norge.....	27
2.1.5 Sverige.....	29
2.2 Ekonomiska incitament.....	31
2.2.1 Socialskydd som styrmedel	32
2.3 Arbetsmiljöns och arbetshälsans ekonomiska inverkan i Europa ..	37
3 Modeller, kalkyler och forskningsresultat	39
3.1 Nationalekonomi.....	39
3.1.1 Samhällsekonomiska kostnadskalkyler:.....	39
3.1.2 Konsekvensanalyser	40
3.2 Företagsekonomi.....	41
3.2.1 Forskning.....	41
3.2.2 Modeller och analysmetoder	48
4 Konklusioner.....	51
5 Litteratur	53

Förord

Arbetsmiljöns ekonomiska betydelse har fått allt större uppmärksamhet även internationellt och minst inte inom EU. Norden är i många avseenden föregångare i arbetet för en god arbetsmiljö och tillsyn samt även inom området för arbetsmiljöekonomi. På 1980-talet hade man ett aktivt nordiskt samarbete inom området för arbetsmiljöekonomi men senare på 1990-talet har det inte förekommit trots att situationen och behoven har förändrats i många avseenden. Bakgrunden till detta projekts förstudie har varit informella diskussioner i nordiska arbetsmiljöutskottet. År 2000 genomfördes en förstudie, vars målsättning var att kartlägga behov och önskemål samt utarbeta en projektplan för det här huvudprojektet.

Projektet blev godkänt av det nordiska arbetsmiljöutskottet på hösten 2000. Målsättningen har varit att klarlägga arbetsmiljöekonomins roll och betydelse i arbetsmiljöpolitiken och dess tillämpning i tillsynsverksamheten i Norden. Projektet började i mars 2002, då det förbereddes en förfrågan till arbetsmarknadsparterna. Förfrågans syfte var att kartlägga arbetsmarknadsparternas åsikter och verksamhet som gäller arbetsmiljöns ekonomiska betydelse. Utöver förfrågan har man samlat beskrivningar om varje lands centrala politiska ställningstaganden och ekonomiska styrmedel sedan våren 2002 och uppdaterat materialet till juli 2003.

Projektets styrgrupp sammanträdde två gånger för att förbereda förfrågan och bearbeta slutrapporten. I projektets styrgrupp medverkade Kari Aamot (i början) och Nils Henning Anderssen (mot slutet) från Norge, Per Lunde Jensen från Danmark, Bertil Remaeus från Sverige, Eyjólfur Sæmundsson från Island och från Finland Lars-Mikael Bjurström som ordförande samt Ulla Reina-Knuutila som projektledare och sekreterare.

Sammandrag

Arbetsmiljöns ekonomiska betydelse har lyfts fram i olika sammanhang i de nordiska länderna. I argumentationen för en bättre arbetsmiljö framförs ofta att en dålig arbetsmiljö leder till extra kostnader, inte bara för individen och samhället utan även för företagen. De ekonomiska aspekterna av arbetsmiljön har också uppmärksamats på många sätt i det europeiska arbetsmiljöarbetet.

I de nordiska länderna har man gjort nationalekonomiska beräkningar om vilka förluster en dålig arbetsmiljö orsakar, men metoderna har delvis varit olika. Förlusterna har utvärderats till 2-4 % av landets bruttonationalprodukt. Alla nordiska länderna har också gett anvisningar om att utarbeta konsekvensanalyser som en del av lagstiftningsprocessen. Mest aktivt har man gjort analyser i Danmark, Norge och Sverige, medan förhandlingarna med arbetsmarknadsorganisationerna under lagberedningsarbetet spelar en viktig roll i Finland och Island. Europeiska unionen och dess arbete med beredning av direktiv har under de senaste åren emellertid minskat konsekvensanalysens betydelse i de enskilda länderna.

På grund av enkäten till arbetsmarknadsorganisationerna kan man konstatera att de flesta har en positiv inställning till att den ekonomiska aspekten knyts till utvecklandet av arbetsmiljön, men inställningen till skapandet av nya ekonomiska styrmedel varierar. De mest typiska ekonomiska incitament som används är olika stöd som beviljas för att utveckla verksamheten. Böter och sanktioner riktas främst bara på brott mot lagen. Socialskyddet i de nordiska länderna innehåller också vissa ekonomiska styrsystem, som gäller arbetsgivaren och arbetstagarna. Det mest typiska systemet är ersättningsarna för sjukfrånvarotiden.

De sjukfrånvaro- och olycksfallskostnader som arbetsmiljön har medfört utgör inte nödvändigtvis de viktigaste tilläggskostnaderna, utan arbetsmiljöns inverkan på arbetstagarnas psykiska välbefinnande och därmed på produktiviteten kan vara mycket mera betydande faktorer. Det finns undersökningar om detta tema, och denna rapport beskriver olika undersökningsresultat samt analysmetoder och beräkningsmodeller.

Inom arbetsmiljötillsynen utnyttjar man den ekonomiska aspekten på olika sätt i de nordiska länderna, och bara Finland har särskilt nämnt den i samband med arbetarskyddsmyndigheternas verksamhet. Den ekonomiska synvinkeln kan utnyttjas för att sporra och motivera arbetsplatserna att utveckla förhållandena i arbetet, och detta är ofta ett effektivare sätt än att bara vädja till lagens krav. Å andra sidan kan den ekonomiska aspekten uppmuntra arbetsplatser att utveckla arbetsmiljön till en högre nivå än vad som krävs i lagen och att använda arbetsplatsens egna behov som utgångspunkt. Insatserna på arbetarskyddet och förbättringar av arbetsmiljön innebär inte bara kostnader: en bra arbetsmiljö är en central komponent när man gör resultat, och satsningen på arbetsmiljön innebär en investering i framtiden.

Summary

The economic importance of the working environment has been brought up in various connections in the Nordic countries. In the argumentation for a better working environment it has often been reminded that a bad working environment leads to extra costs, not only to the individual and the society but also to the companies. The economic aspects have been taken into consideration in various ways in the European work for the working environment.

In the Nordic countries, national economic calculations have been made about the losses caused by a bad working environment, using slightly different methods. The losses have been estimated to amount to 2-4 percent of the gross domestic product. All Nordic countries have also given instructions that consequence analyses should be carried out as a part of the legislative process. Denmark, Sweden and Norway have been active in making analyses, whereas negotiations with the labour market organisations during the drafting of legislation play an important role in Finland and Iceland. During the last few years, European Union and its work in connection with the drafting of directives has been reducing the importance of consequence analyses in individual countries.

On the basis of a questionnaire to the labour market organisations, it can be noted that most of them have a positive attitude towards the idea that the economic aspect is connected to the development of the working environment. However, there are different attitudes towards creating new economic means of direction. Subsidies for developing the activities represent the most typical economic incentives. Fines and sanctions are mainly used on offences against the law only. The social security systems in the Nordic countries also contains some economic means of direction concerning the employer and the employee. Sick leave compensations are the most typical of them.

Sick leave and accidents costs caused by the working environment are not necessarily the most important extra costs. The meaning of the working environment for the employees' psychological well-being, and thereby on the productivity, is a much more important factor. Research has been made on this subject, and this report describes various research results, as well as analysis and calculation methods.

The enforcement authorities dealing with the working environment use the economic aspect in different ways in the Nordic countries. Only Finland has mentioned the economic aspect in connection with the activities of the occupational safety and health authorities. The economic aspect can be used in order to motivate the working places to develop the working conditions, which is often a more effective way than a mere reference to the law. On the other hand, the economic aspect may motivate the enterprises to develop their working environment to a higher level than the legislation demands, and makes it possible to start from the working place's own demands. The inputs in the occupational safety and health, as well as for a better working

environment, do not only create costs: a good working environment is a central element in making results, and the inputs are investments in the future.

Yhteenvedo

Työympäristön taloudellinen merkitystä on nostettu esiin hyvin erilaisissa yhteyksissä eri Pohjoismaissa. Perusteltaessa hyvän työympäristön merkitystä nostetaan usein esiin huonosta työympäristöstä aiheutuvat ylimääräiset kustannukset niin yksilölle, yhteiskunnalle kuin myös yritykselle. Työympäristön taloudelliset näkökulmat on huomioitu monella tapaa myös eurooppalaisessa työympäristötyössä.

Eri Pohjoismaissa on tehty kansantaloudellisia laskelmia huonon työympäristön aiheuttamista menetyksistä, mutta menetelmät ovat osittain poikenneet toisistaan. Menetysarvot ovat vastanneet noin 2-4 % osuutta maan bruttokansantuotteesta. Kaikissa Pohjoismaissa on annettu ohjeet vaikutusanalyysien laatimisesta osana lainvalmisteluprosessia. Aktiivisimmin niitä on tehty Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa, kun taas Suomessa ja Islannissa valmisteluvaiheeseen liittyvillä neuvotteluilla työmarkkinajärjestöjen kanssa on merkittävä rooli. Euroopan unionin ja sen tekemän direktiivien valmistelutyön johdosta kansallisten vaikutusanalyysien merkitys on viime vuosina vähentynyt yksittäisissä maissa.

Työmarkkinajärjestöille osoitetun kyselyn perusteella voidaan todeta, että taloudellisen näkökulman liittämistä työympäristön kehittämiseen pidetään yleisesti hyvänä ja kannustettavana, mutta suhtautuminen uusien taloudellisten ohjauskeinojen luomiseen vaihtelee. Tyypillisimpiä käytössä olevia taloudellisia ohjauskeinoja ovat erilaiset tuet toiminnan kehittämiseen. Sakot ja sanktiot kohdistuvat lähinnä vain lain rikkomiseen. Pohjoismaiden sosiaaliturvat sisältävät myös joitakin taloudellisia ohjauskeinoja, jotka kohdistuvat työnantajaan ja työntekijöihin. Tyypillisin on korvaukset sairauspoissaolon ajalta.

Työympäristön aiheuttamat sairauspoissaolo- ja tapaturmakustannukset eivät välttämättä ole tärkein lisäkustannus vaan työympäristön vaikutukset työntekijöiden henkiseen hyvinvointiin ja sitä kautta tuottavuuteen voivat olla huomattavasti merkittävämpi tekijä. Työympäristön taloudellisia vaikutuksia on tutkittu ja tässä raportissa on kuvattu erilaisia tutkimustuloksia sekä analyysimenetelmiä ja laskentamalleja.

Työsuojeluvalvonnassa taloudellista näkökulmaa hyödynnetään eri tavoin eri Pohjoismaissa eikä sitä ole erityisesti mainittu työsuojeluviranomaisten toiminnan yhteydessä muuten kuin Suomessa. Taloudellisella näkökulmalla voidaan kannustaa ja motivoida työpaikkoja työolojen kehittämiseen usein tehokkaammin kuin vetoamalla vain lainvaatimukseen, ja toisaalta kannustaa kehittämään työympäristöä lain vaatimaa tasoa paremmaksikin työpaikan omista tarpeista lähtien. Panostus työsuojeluun ja työympäristön parantamiseen eivät ole pelkästään kustannus vaan hyvä työympäristö on keskeinen osatekijä tuloksen tekemisessä ja panostus on investointi tulevaisuuteen.

1 Inledning

Utvärderingen av ekonomiska aspekter i anslutning till arbetsmiljön och arbetshälsan har väckt allt större intresse under de senaste åren. I flera sammanhang har det konstaterats att arbetsmiljöns säkerhetsnivå har stor betydelse för såväl samhället som företagen och genom att förbättra arbets säkerheten och arbetsförhållandena kan man också påverka kvaliteten, produktiviteten och konkurrenskraften. Förluster som orsakas av dåliga arbetsförhållanden utgör flera procent av bruttonationalprodukten. Enligt en enkätförfrågan som Europeiska arbetsmiljöbyrån i Bilbao genomförde varierar andelen av kostnader orsakade av arbetsrelaterade sjukdomar mellan 0,4 och 4 procent i de olika medlemsländerna. Därtill förorsakas indirekta förluster. Till följd av de olika beräknings- och utvärderingsmetoderna i de olika länderna är det inte möjligt att jämföra länderna på grund av dessa resultat.

I de nordiska länderna började intresset för arbetsmiljöns ekonomiska betydelse öka redan på 1980-talet och man började undersöka arbetsmiljöns ekonomiska effekter. I de nordiska länderna har det publicerats rikligt med forskningsdata, i vilken man har försökt uppskatta kostnader som orsakats av en bristfällig arbetsmiljö och arbetsmiljöutvecklingens fördelar. Länderna samarbetade också intensivt vid utarbetandet av konsekvensanalyser.

Under det senaste decenniet har betydelsen av europeiskt samarbete ökat särskilt under inflytande av den Europeiska unionen. Europeiska unionen har grundat Europeiska arbetsmiljöbyrån i Bilbao, Spanien. Byrån har som uppgift att stöda informationsutbytet mellan medlemsstaterna. En enkät, som utfördes i medlemsstaterna år 1997, förstärkte uppfattningen att det har blivit viktigt att beräkna arbetsmiljökostnader och -fördelar i de flesta av Europeiska unionens medlemsstater och att intresset för saken ständigt ökar. De flesta medlemsstater framhäver vikten av etiska aspekter i sin arbetsmiljöpolitik.

Europeiska unionens nya arbetsmiljöstrategi 2002-2006 strävar till att förbättra arbetslivets kvalitet, som har en betydande inverkan även på produktiviteten och konkurrenskraften. Effektiv arbetsmiljöpolitik är en konkurrensfaktor, vars bristfälligheter syns i ökade kostnader. Europeiska rådet konstaterar i sin resolution att, för att inpräglade förebyggande approach och nya tillvägagångssätt, man måste bl.a. öka intressenternas kännedom genom att distribuera information och analysera modeller som visar vikten av goda arbetsförhållanden för produktivitet, kvalitet och prestation.

Den internationella arbetsorganisationen ILO och världshälsoorganisationen WHO är också intresserade att distribuera kunskap om arbetsmiljöns ekonomiska betydelse. Båda organisationerna har utgivit guider om arbetsförhållandenas ekonomiska verkningar år 2001.

Åtgärderna för arbetsmiljöutvecklingen är inte alltid lönsamma från alla perspektiv. Fast åtgärderna inte vore lönsamma för ett enskilt företag, kan de vara ekonomiskt lönsamma för samhället. Då är arbetarskyddet en bra och önskvärd sak från samhällsperspektivet, men det uppnås inte genom marknadsekonomin normala mekanismer. Arbetarskyddsåtgärderna kan också vara företagsekonomiskt lönsamma,

och motiveringen med ekonomiska synpunkter är ett sätt att uppmuntra en på arbetsplatser att utveckla arbetsmiljön längre än vad lagstiftningen kräver. Åtgärderna motiverar också för den minimnivå som lagen förutsätter. Utvecklingsarbetets positiva ekonomiska verkningar belönar de aktiva utvecklarna, och goda arbetsförhållanden sporrar inte bara arbetsgivaren utan också arbetstagarna.

De beslut som fattas på arbetsplatser kan påverkas inte bara genom den traditionella arbetsmiljötillsynen utan också genom att öka kunskap om arbetsmiljöns tillstånd och arbetsförhållandenas verkningar; genom att utveckla olycksfallsförsäkringssystemet; genom att stöda arbetsmiljöinvesteringar eller genom att skärpa straff för arbetsmiljöbrott. Ekonomiska drivkrafter kan verka för att sudda ut gränsen mellan lönsam och icke-lönsam verksamhet och så leda och uppmuntra en på arbetsplatser att utveckla arbetsförhållanden.

Detta projektet föregicks av ett förprojekt, i vilket man utredde de nordiska ländernas behov och intresse för den ekonomiska arbetsmiljöaspekten och samlade ihop nordisk arbetsmiljöliteratur. På basis av förprojektet beslutade man att planera detta vidare projekt, vars mål är att utreda arbetsmiljöns ekonomiska betydelse i den nordiska arbetsmiljöpolitiken och hur den tillämpas i tillsynen. Inom projektet har man samlat centrala ståndpunkter kring temat från länderna och beskrivit olika nordiska styrningsförfaranden samt utrett arbetsmarknadsorganisationernas synpunkter i saken. I denna rapport framställs också centrala forskning och modeller i anslutning till arbetsmiljöns ekonomiska betydelse.

2 Ekonomiska aspekter i arbetsmiljöpolitiken

Ett nordiskt samarbete inom området för arbetsmiljöekonomi bedrevs inom ramen för en projektgrupp 1984-1992 utgående från dåvarande samarbetsprogram. Den nordiska arbetsmiljökonventionen från 1989 betonar arbetsmiljöns betydelse för produktiviteten och utvecklingen i samhället och förutsätter samarbete vid ekonomiska konsekvensanalyser. Också Nordiska Ministerrådets samarbetsprogram på arbetsmarknads- och arbetsmiljöområdet 2001-2004 framför arbetsmiljön som en viktig faktor som förbättrar produktiviteten och företagets konkurrenskraft. Enligt konventionen skall länderna också samarbeta när det gäller tillsynsmetoder och andra frågor av betydelse för förverkligandet av arbetsmiljöpolitikens mål.

Arbetsmiljöns ekonomiska betydelse har framförts i olika sammanhang. Man har land för land listat de mest centrala ställningstagandena till arbetsmiljöns ekonomiska effekter och beskrivit de olika ekonomiska styrmedel som används i Norden och dessas roll. Länderna har ett långt historiskt perspektiv på det ekonomiska tänkandet men sätten att hantera varierar.

2.1 Ställningstaganden och linjeval

2.1.1 Danmark

Samhällsekonomi samt ekonomiska incitament

I 'Regeringsgrundlaget' från december 2001 har arbetsmiljön en framträdande plats, dvs. omkring en sida i det 20 sidor långa programmet. Det framhävs att regeringen¹ önskar att förbättra arbetsmiljön men det hittillsvarande systemet beskrivs som präglad av strama regler, central styrning och byråkrati. I stället skall arbetsmiljön förbättras via dialog och samarbete mellan medarbetare, företag, arbetsmarknadsorganisationer och regeringen.

Regeringen har tagit tillbaka "incitamentspacken", dvs. den avgifts- och certifieringsordning som den föregående regeringen² genomförde år 2001. "Incitamentspacken" innehöll ekonomiska incitament för att minska arbetsolycksfall och yrkessjukdomar och för att effektivisera arbetarskyddsarbetet. "Packen" inkluderade en allmän arbetsmiljöavgift och en inspektionsavgift för de farligaste branscherna men den lovade också ekonomiskt understöd till kostnader som föranleds av ett obligatoriskt arbetsmiljöcertifikat. Bötesstraffsystemet reformerades också i de skriftliga kommentarer vid förslag framhävs att det belopp som ett företag kan få i bidrag inte står i en rimlig proportion till de kostnader och initiativ som förutsätts för att företaget är berättigat till bidrag. Av sysselsättningsministerns tal till Arbetsmiljörådet framgår att

1 regeringsbas: konservativ-liberal

2 regeringsbas: socialdemokratisk

regeringen inte tror på det att avgifts/certifieringsmodellen har någon arbetsmiljöeffekt men att den primärt fungerar som en skatt.

Dessutom har man gjort en första ändring i arbetsmiljölagen i juni 2002. Ändringen motiverades med tanken att regeringen önskar reducera ekonomiska och administrativa bördor för de små företagen. Dels har man igen skärpt kravet på en obligatorisk säkerhetsorganisation från 5 till 10 anställda (tillbaka till situationen år 1999); dels har man tagit tillbaka den avgiftsbelagda tillsyn som yrkesinspektionen skall genomföra i utvalda branscher åren 2003-2004. Den avgiftsbelagda tillsynen är avskaffad med det argument att det är orimligt att tilläggsutgifter för tillsynsbesök skall betalas av alla företag i branschen oavsett om de har en god eller dålig arbetsmiljö.

Regeringens förslag till en arbetsmiljöreform offentliggjordes i juni 2003, och den kommer att överlämnas som ett lagförslag på hösten 2003. Dokumentet framför arbetsmiljöns ekonomiska betydelse genom arbetsmiljöns effekter till antalet sjukfrånvaron och arbetstagares bättre produktivitet. Arbetsmiljöreformen innebär att tillsynsresurser ökas och riktas till arbetsplatser som har en dålig arbetsmiljö. Vidare anläggs ett nytt system för arbetsmiljörådgivning, där arbetsplatserna med en dålig arbetsmiljö förpliktas att söka rådgivning. Det hittillsvarande arrangemanget med plikten att ansluta sig företagshälsovården i vissa branscher blir avskaffat under de närmaste åren.

Sammanfattningsvis utgår den ekonomiska argumentationen om den genomförda lagstiftningen alltså från följande principer:

- 1) man önskar reducera kostnaderna för de berörda företagen, speciellt de mindre företagen;
- 2) de allmänna ekonomiska incitamentssystemen anses av regeringen inte vara effektiva instrument;
- 3) ett system där alla företag belastas ekonomiskt för att de tillhör en viss bransch inte är rättvist.

Ekonomi på företagsnivå

Sysselsättningsministern har vid flera tillfällen – till exempel i ett tal till Arbetsmiljörådet i februari 2002 - betonat det synsätt att en dålig arbetsmiljö är dyr både för företagen och för samhället, bland annat därför att företag med en dålig arbetsmiljö har problem med att skaffa arbetskraft. Enligt ministerns uppfattning finns det ett ökat intresse för arbetsmiljön i företagen, och detta ekonomiska samband bidrar till intresset.

De initiativ för bedömning av lagstiftningen som beskrivs ovan har det gemensamma draget att de försöker lätta på bördan för det enskilda företaget med en god arbetsmiljö, och att genomsnittet i branschen får mindre vikt. Den nya politiken belönar därmed de företag som prioriterar arbetsmiljön högt.

Formella krav på ekonomiska analyser

Arbetsmiljoreglerna skall analyseras med hänsyn till de ekonomiska effekterna på basis av flera olika regler i Danmark.

Alla regelförslag på arbetsmiljöområdet är föremål för förhandling mellan arbetsmarknadsparterna i Arbetsmiljörådet. Rådet tillsätter ett regelutskott av organisationernas representanter³, där de tekniska dryftningarna sker. När utskottet har ett tillräckligt preciserat utkast, anmodar regelutskottet arbetsmiljömyndigheterna om att genomföra en beräkning. Denna beräkning skall i princip omfatta både kostnader och nytta, de direkta kostnaderna för arbetsgivare och de samhällsekonomiska fördelar som följer av reglernas effekt på hälsa och säkerhet. Det avtalas i regelutskottet, vilka delar av regelsättet som skall konsekvensberäknas, och i vilken detaljeringsgrad.

I praktiken har man inte beräknat nyttan under de senaste fem åren, vare sig i form av ekonomiska eller hälsomässiga effekter. Åren 2001 och 2002 har flera regeländringar medfört direkta besparingar för arbetsgivarna pga. lättnader i reglerna.

Vid sidan av Arbetsmiljörådets procedur skall en särskild beräkning av konsekvenserna för län och kommuner genomföras. Länen och kommunerna får direkt kompensation för eventuella tilläggsutgifter. Denna beräkning skall följa riktlinjerna i Finansministeriets vägledning om ”den utvidgade totalbalansprincipen”. Beräkningen omfattar direkta tilläggsutgifter (eller besparingar) såväl för län som kommuner som arbetsgivare. Vägledningen tar inte ställning, till de olika formerna av föranledda eller indirekta utgifter, men Finansministeriet har i konkreta ärenden beslutat att kommunerna *skulle* kompenseras för föranledda effekter i form av höjningar i leverantörers pris på t.ex. vägarbete, medan man inte kan räkna för hälsomässiga effekter på grund av den förväntade minskningen av arbetsskador.

Slutligen skall de administrativa konsekvenserna för näringslivet värderas – i vissa fall efter hörande i en verksamhetspanel. Det har bl.a. skett med regeländring vid gällande skriftliga arbetsplatsvärderingar⁴ år 1997.

Arbetsmarknadsorganisationernas synpunkter

Den förfrågan som detta projekt gjorde har besvarats av bara en arbetsmarknadsorganisation i Danmark, Dansk Arbetsgivarförening (DA). Svaret mottogs på hösten 2002, och det innehåller inte något ställningstagande till de element som ingår i arbetsmiljöreformen i juni 2003.

DA's ställning är en att bra arbetsmiljö betalar sig och föreningen tillstyrker inte avgifter till företag som inte kommer att ha någon förbättrande effekt på arbetsmiljön. Man tycker att det är svårt att skapa ett system som är enkelt och som samtidigt upplevs som rättvist av företagen. Dansk Arbetsgivarförening har publicerat en rapport som speciellt handlar om sjukfrånvaron.

³ Arbejdstilsynet är sekretariat, men inte medlem av utskottet.

⁴ Workplace assessments, Direktiv 89/391/EEC artikel 9.

DANMARK

<p>1. Har er organisation publicerat material som handlar om arbetsmiljöns ekonomiska betydelse?</p> <p>2. Har er organisation producerat kalkyler (nationella eller på företagsnivå) om kostnaderna av brister i arbetsmiljön? Har man publicerat kalkyl- eller analysmodeller?</p>	<p>3. Hur har den ekonomiska synvinkeln påverkat er inställning i arbetsmiljöfrågor?</p>	<p>4. Nämn 3-5 åtgärder eller trender i samhället eller näringslivet, som enligt er uppfattning har haft den största betydelsen för arbetsmiljöns utveckling under de senaste åren?</p>	<p>5. Är det önskvärt att man på arbetsplatserna blir mera uppmärksam på de ekonomiska effekterna av arbetsmiljöinsatserna? Ser ni några principiella begränsningar i detta avseende?</p>	<p>6. Bör samhället utveckla ekonomiska styrmedel för att befrämja en bättre arbetsmiljö (avgifter, stöd)? Hurudana?</p>	<p>7. Vad väntar ni er av samhället och arbetsmiljöförvaltningen vad gäller arbetsmiljöekonomi? Vad avser ni att göra själv inom området?</p>
--	--	---	---	--	---

Dansk Arbejdsgiverforening (DA)

<p>Dansk Arbejdsgiverforening har publicerat rapporterna Arbejdsmarkedsrapport 2002 i juli 2002 och Arbejdsmarkedsrapport 2000 i juni 2000.</p> <p>Det värderas i rapporten (2002) hur mycket sjukfrånvaro kostar och vilka är orsakerna till sjukfrånvaro – om det beror på arbete, fritid eller annat. Det totala antalet sjukdagar till följd av olycksfall i arbete och yrkessjukdomar utgjorde år 1999 knappt 8 % av det totala antalet sjukdagar i den privata sektorn. Arbetets begränsade betydelse understöds av löntagarnas egna uppgifter. Orsakerna till frånvaro värderas av löntagarna - oaktat det är tal om sjukdom eller olycksfall – inte att vara relaterat till arbetet. Vidare värderar löntagare deras egen arbetsmiljö mycket positivt. Mer än 80 % värderar både den fysiska och psykiska arbetsmiljön som god. Cirka 10 % värderar att arbetsmiljön är dålig.</p> <p>Målet har varit att analysera sjukfrånvarons omfång, orsaker, ekonomiska aspekter och belysa verksamhetens insats mot sjukfrånvaro.</p>	<p>Grundläggande är DA's ställning att en bra arbetsmiljö betalar sig.</p> <p>Det är självklart avgörande att företag inte påläggs avgifter m.m. (jfr. Arbetsmiljöavgift – incitamentspacken m.m.) som inte kommer att ha någon förbättrande effekt på arbetsmiljön. I en sådan situation har det bl.a. använts ekonomisk argumentation för att belysa konsekvenserna av åtgärder som är dyra för företag och som inte har någon förbättrande effekt på arbetsmiljön men i stället endast verkar som en extra skatt.</p>	<p>I allmänhet har minskande arbetskraft och brist på arbetskraft styrt fokus på arbetsmiljön.</p> <p>Det har klart konstaterats att företagen själva i allt större grad tar initiativ på arbetsmiljöområdet också för att vara attraktiva arbetsplatser, som kan rekrytera och locka arbetstagare. Dessa kan t.ex gälla förande hög frånvaro på tal, införande av kompetensutveckling, nya lednings- och samarbetsformer/självstyrande grupper, olika personalkampanjer (motion, hälsosamma matvanor m.m).</p>	<p>Ja, det är viktigt, att man visar att det kan betala sig att göra en insats på arbetsmiljöområdet – färre skador, färre sjukdagar m.m.</p> <p>Nej, inte omedelbart någon principiell begränsning.</p>	<p>Man har försökt (bl.a. SR-regeringens incitamentspack) att införa ekonomiska incitament. Men i den praktiska utformningen uppstår det stora svårigheter med att skapa ett system som är enkelt och som samtidigt upplevs som rättvist av företagen. Till exempel har några upplevt incitamentspacken som påläggande av nya skatter/avgifter, som inte tar hänsyn till olika nivåer i olika branscher (jfr. den avgiftsbelagda tillsynen), jfr. pkt. 3.</p> <p>I Danmark har det således inte ännu införts system med ekonomiska incitament, som verkar på företagsnivå.</p>	<p>DA väntar att arbetsmiljömyndigheterna prioriterar sitt arbete på de ”stora arbetsmiljösyndiga” så att det görs någonting på de områden, på vilka problemen är största.</p> <p>Ett reformarbete mellan regeringen och parter om ändrade strukturer på arbetsmiljöområdet har satts i gång. Vidare har man godkänt en prioriteringsplan på de arbetsmiljöproblem som skall särskilt prioriteras. Prioriteringsplanen har godkänts av arbetsmarknadsparter och myndigheter.</p>
---	--	---	--	--	--

2.1.2 Finland

Ekonomisk synvinkel i arbetsmiljöpolitiken

Arbetsmiljökommittén, som i början av 1990 talet utredde arbetslivets och arbetsmiljöns tillstånd, betonade i sitt betänkande betydelsen av modeller som betjänar de politiska beslutsfattarna och som kan tillämpas på företagsnivå. Kommittén föreslog att forskningen om arbetsmiljöns ekonomiska betydelse skulle ökas för att ännu mer exakt och tillämpningsbar kännedom om området skulle vara tillgänglig.

Arbetarskyddets ekonomiska effekter togs upp också i arbetarskyddsstyrelsens⁵ resultatmål för år 1993. På grund av dem utarbetades ett utvecklingsprogram för arbetsmiljöekonomi för åren 1993-1994. Syftet med detta program var att styra arbetarskyddsstyrelsens och därigenom hela arbetarskyddsförvaltningens verksamhet så att man planmässigt gör framsteg i resultatmålen i anslutning till arbetsmiljöekonomi. Programmet innehöll flera åtgärder och projekt på fyra områden: konsekvensanalyser, nationalekonomiska effekter av bristfälliga arbetsförhållanden, myndighetsverksamhetens ekonomiska effekter och modeller för företagsnivån.

I mitten av 1990-talet startade ett arbetsmiljöprojekt, som bereddes tillsammans med arbetsmarknadsorganisationerna. Projektet producerade analys- och beräkningsmodeller för företagsnivå på åtta delområden såsom sjukfrånvaro, arbetsolycksfall, pensioner och produktivitet. Senare samlades resultaten till en bok 'Ekonomi och arbetsmiljö' (finsk och engelsk version).

Under åren 1997 och 1998 genomförde arbetarskyddsmyndigheterna ett internt utvecklingsprojekt med namnet 'Ekonomi som tillsynsverktyg'. Målet var att öka tillsynsmyndigheternas kännedom om arbetsmiljöekonomi och utnyttjandet av modellerna. Meningen var också att stöda företagets interna arbetsmiljöarbete. Projektet handlade om tillämpningen av den ekonomiska aspekten på tillsynen och det resulterade i promemorian "The Economic Viewpoint in Occupational Safety and Health Supervision". Det förbättrade också kunnigheten inom förvaltningen och producerade nytt material för arbetarskyddsdistrikten och arbetarskyddsinspektörerna.

Under de senaste åren har det ekonomiska tänkandet allmänt accepterats som en faktor som motiverar verksamheten för en bättre arbetsmiljö. Därför har man medvetet försökt utnyttja detta tänkande. Social- och hälsovårdsministeriet fastställde en arbetarskyddsstrategi för social- och hälsovårdsministeriets förvaltningsområde i april 1998. I strategin betonar man att det är främst arbetsplatserna själva som realiserar arbetarskyddet. Produktivitetseffekterna av en god arbetsmiljö samt utnyttjandet av ett ekonomiskt tänkande betonas. Strategin innehåller bland annat följande synpunkter:

- "Arbetarskyddsförvaltningen utreder arbetsförhållandenas ekonomiska inverkningar samt utvecklar ekonomiska sporrar till en bättre arbetsmiljö."
- "Den ger arbetsgivarna råd och anvisningar om hur de erforderliga åtgärderna kan vidtas så effektivt och ekonomiskt som möjligt."

5 Nuförtiden en avdelning av social- och hälsovårdministeriet

I motiveringarna för den nya arbetarskyddslagen som stadfästes på våren 2002 betonade man hur viktiga förhållandena i arbetet är både för medborgarnas välbefinnande och även för nationalekonomin. I motiveringarna konstateras det att man inte kan eller skall kräva att åtgärderna för att upprätthålla och utveckla arbetsmiljöns säkra nivå borde vara företagsekonomiskt lönsamma, utan att insatserna för att realisera lagstiftningens krav är nödvändiga produktionskostnader vid sidan av de övriga produktionskostnaderna. Goda förhållanden i arbetet och omsorg om personalen stöder också företagets och andra organisationers offentliga bild och kommer att vara allt viktigare konkurrensfaktorer när konkurrensen om arbetstagarna ökar. Den ekonomiska aspekten på arbetsmiljön har också övervägts med anknytning till åldrandet i åldersprogrammet under åren 1999-2002.

Arbetsmarknadsorganisationernas synpunkter

Den förfrågan som detta projekt gjorde har besvarats av fem arbetsmarknadsorganisationer i Finland: Tjänstemannacentralorganisationen STTK, Finlands Fackförbunds Centralorganisation (FFC), Industrins och Arbetsgivarnas Centralförbund och Servicearbetsgivarna samt Företagarna i Finland.

Ekonomisk argumentation har varit med i arbetsmarknadsorganisationernas verksamhet på ett eller annat sätt. Den ekonomiska synvinkeln har utnyttjats vid argumentering och motivering, och det väcker positivt intresse i företagen.

Åsikterna om behovet av ekonomiska styrmedel varierar. Servicearbetsgivarna och Industrins och Arbetsgivarnas Centralförbund tycker att man inte borde utveckla nya ekonomiska styrmedel, och olycksfallsförsäkringssystemet har ju redan sina incitament. Dessutom skulle ett avgiftssystem medföra negativ tvångsmässighet. Tjänstemannacentralorganisationen tycker att det redan finns många stödsystem och ifrågasätter "käppavgifters" effekt. Finlands Fackförbunds Centralorganisation tycker däremot att incitament borde utvecklas.

FINLAND

<p>1. Har er organisation publicerat material som handlar om arbetsmiljöns ekonomiska betydelse?</p> <p>2. Har er organisation producerat kalkyler (nationella eller på företagsnivå) om kostnaderna av brister i arbetsmiljön? Har man publicerat kalkyl- eller analysmodeller?</p>	<p>3. Hur har den ekonomiska synvinkeln påverkat er inställning i arbetsmiljöfrågor?</p>	<p>4. Nämn 3-5 åtgärder eller trender i samhället eller näringslivet, som enligt er uppfattning har haft den största betydelsen för arbetsmiljöns utveckling under de senaste åren?</p>	<p>5. Är det önskvärt att man på arbetsplatserna blir mera uppmärksam på de ekonomiska effekterna av arbetsmiljöinsatserna? Ser ni några principiella begränsningar i detta avseende?</p>	<p>6. Bör samhället utveckla ekonomiska styrmedel för att befrämja en bättre arbetsmiljö (avgifter, stöd)? Huruvida?</p>	<p>7. Vad väntar ni er av samhället och arbetsmiljöförvaltningen vad gäller arbetsmiljöekonomi? Vad avser ni att göra själv inom området?</p>
--	--	---	---	--	---

Industrins och Arbetsgivarnas Centraförbund

<p>Inte egentligen. Temat har behandlats t.ex. i publikationer och diskussioner om effektiv användning av arbetstiden och personalresurser samt minskning av frånvaro beroende på sjukdomar och olycksfall. Det centrala budskapet i dem är att även arbetsmiljöutvecklingen är en del av företagets affärsverksamhet. Materialet utnyttjas bland medlemsförbund och –företag.</p> <p>Inte direkt vad angår brister i arbetsmiljön utan det gäller närmast beräkningar av kostnaderna för frånvaro på företagsnivå eller inom hela industrin. Man har använt egna kalkyler eller t.ex. OFF⁶’s, SHM⁷’s och FIOH⁸’s modeller.</p>	<p>Har inte påverkat inställningarna. Ekonomisk argumentation har alltid varit framme.</p>	<p>Internationalisering, konkurrens om arbetskraft, företagsfusioner, företagets initiativ.</p>	<p>Knappast skadar det inte heller.</p>	<p>Nej</p>	<p>Utvecklande av kalkyl- och analysmodeller som är lätta att använda samt goda exempel och information om dem.</p>
--	--	---	---	------------	---

⁶ Olycksfallsförsäkringsanstaltens förbund

⁷ Social- och hälsovårdsministeriet

⁸ Institutet för arbetshygien

Servicearbetsgivarnas

Har inte publicerat själv utan man har deltagit i bl.a. Arbetsmiljöekonomiprojektet inom vilket publikationer har utarbetats.	Den ekonomiska synvinkeln har utvidgat arbetsmiljödiskussionen på ett bra sätt genom att ta fram sådan argumentation för arbetsmiljön som nära ansluter till företagsverksamheten. Synvinkeln väcker mer positiv intresse i företagen än rena lagstiftningsskyldigheter.	Den mest betydande av trenderna i hela samhället är den långvariga stabila ekonomiska tillväxten, som har skapat förutsättningar för arbetsmiljöutveckling och insatser i välbefinnandet t.ex. i form av den ständigt ökande tryky-verksamheten.	Det är önskvärt, det finns inga begränsningar.	Det borde det inte, t.ex. olycksfallsförsäkringssystemet har redan sina egna incitament. Det är viktigt att företagen frivilligt kan ta hänsyn till den ekonomiska synvinkeln i sin verksamhet. Ett avgiftssystem e.dyl. skulle medföra negativ tvångsmässighet.	Det är bra att fortsätta att föra fram frågor om arbetsmiljöekonomi och utveckla saken. Jämte arbetsmiljöinsatsernas positiva inverkan kunde man också från den ekonomiska synvinkeln utvärdera t.ex. eventuell olönsamhet/onyttighet av vissa typers insatser.
---	--	--	--	--	---

Tjänstemannacentralorganisationen STTK

-	I kampanjen Arbetsgemenskap utan våld motiverade vi vikten av åtgärderna med ekonomiska aspekter (frånvaro, arbetsoförmåga osv.)	ökad användning av datateknik det ökade antalet tjänstemän nätverk klena organisationer skärpta kvalitetskrav	Ja, absolut! Finns inte. Börja bara sprida information!	Det finns redan nu olika program & Arbetsmiljöfonden som kan ge stöd. Jag vet inte hurdan verkan ”spöavgifterna” skulle ha. Jag tror inte att det skulle få bestående förändringar till stånd.	Mer information till arbetslivet. Enskilda case o.dyl. Själv fortsätter jag att motivera saker också från ekonomisyvinkeln.
---	--	---	---	--	--

Finlands Fackförbunds Centralorganisation (FFC)

<p>Vi har inte publicerat egna kalkyler. Vi har nog använt statistik, kalkyler o.a. publicerade av andra organisationer.</p> <p>Materiallet används vid utbildning och allmän information. Budskapet är att det lönar sig att satsa på utvecklingen av arbetsförhållanden.</p> <p>Vi har inte utarbetat kalkyler. Vi har använt andras uppgifter.</p>	<p>Fackföreningsrörelsen har alltid haft som princip att pengarna inte ersätter arbets säkerheten eller företagshälsovården. Där har skett inga förändringar.</p> <p>Den ekonomiska aspekten har utnyttjats då man drivit igenom saker i anslutning till arbetslivsutveckling och motiverat dem såväl i arbetsmarknadspolitik som arbetsplatsnivån och samhällspolitikken.</p>	<p>Negativa inverkningsar:</p> <p>Ökad internationell konkurrens (snabba uppdrag, brådskande – ingen tid att utveckla)</p> <p>Ändringar i arbetets organisation (arbetets innehåll, arbetstidsflexibilitet, inverkan av olika arbetsförhållandeformer – otypiska – teknologi)</p> <p>Bristar i arbetarskyddskännetdom och –kunskap i den ständigt förändrande arbetslivet</p> <p>Befolkningen i arbetsför ålder är allt äldre</p> <p>Positiva inverkningsar:</p> <p>lagstiftningsreform, kvalitetssystem, konsumenternas attityder</p>	<p>Ja, men det finns inte tillräckligt med information eller man kan inte utnyttja den.</p> <p>En begränsning: Arbetarskyddet får inte utvecklas med hjälp av lönen.</p>	<p>Incitament borde utvecklas.</p> <p>Olycksfallsförsäkringens medel, ibruktagande, utvecklande och förenhetligande av sanktionsförfaranden.</p> <p>Vållande till en arbetstagarers död leder till böter i Finland!</p> <p>Den danska modellen – man måste betala för en arbetarskyddsinspektion om man inte har säkerhetsstyrning (kvalitetssystem, certifikat eller motsvarande).</p>	<p>I samhället borde arbetsmiljöns utveckling och tillstånd uppföljas regelbundet även från nationalekonomiskt perspektiv. Man borde beräkna kostnaderna och andra följder av arbetsrelaterade sjukdomar, olycksfall och sjukfrånvaro. Kostnaderna eller besparingarna för samhället borde särskilt specificeras.</p> <p>Nationalekonomiska och företagsekonomiska kalkyler borde utvecklas så att man kan hitta goda metoder (bedömning av åtgärdernas verkningar).</p> <p>Arbetslivets reglering måste stöda arbetsmiljön och leda till skyldigheten att uppfölja egen verksamhet. I Finland saknar man idag en överenskommen arbetsmiljöpöolitik.</p> <p>Arbetarskyddsförvaltningen skall på sitt ansvarsområde framhäva också arbetarskyddets och företagshälsovårdens lönsamhet på både företags- och samhällsnivån. Detta medverkar till ökad kännedom och attityderna.</p> <p>För vår del skall vi fortfarande sträva till att höja arbetarskyddsnivån. Vi använder alla medel som står till buds för arbetstagarorganisationerna både på nationella och internationella nivåer.</p>
---	--	--	--	---	---

Företagarna i Finland

-	<p>Vid förberedningen av företagshälsosovårds- och arbetarskyddslagstiftningen har organisationens representant framfört behovet att utvärdera regleringens ekonomiska verkningar.</p>	<p>Ökad marknadsstyrning av ekonomiska (och arbetslivets) organisationer i stället för administrativ styrning.</p> <p>Ökad andel av servicearbeten, inkl. ökningen av affärlivets servicearbeten i industriföretag och industrins nätverk.</p> <p>Ökad arbetskraft</p> <p>Större förväntningar på arbete och arbetsmiljö</p>	<p>Ja. Principiella begränsningar finns inte.</p>	<p>Det bör det. I stället för avgifter och stöd borde man utveckla system där arbetsmarknadsparterna – eller snarare företagens och andra organisationers intressenter – kunde räkna in kostnader för arbetsmiljöverknningar enligt avtal.</p>	<p>Forskning och kombinerad av forskningsdata med lagberedning.</p>
---	--	--	---	--	---

2.1.3 Island

Ekonomisk synvinkel i arbetsmiljöpolitiken

Övergripande ekonomiska betraktelser har inte stått i central ställning i arbetsmiljödebatten och verksamheten. Man har gjort litet forskning på detta område, men på 90-talet utfördes en undersökning av kostnader för arbetsolycksfall till sjöss och den visade att dessa kostnader var ganska betydliga. Man har däremot varit intresserad av de kostnader som reglering och tillsyn på bl.a. arbetsmiljöområdet medför företagen.

Sjukfrånvaron har varit mindre i Island än i de andra nordiska länderna, den anses vara i genomsnitt mellan 3 och 4 %. I någon grad kan det bero på olikheter i den statistiska grunden, men annars föreligger det inte forskningsresultat som kan förklara det. Deltagandet i arbetslivet är också högre i Island än i de andra länderna, speciellt i de högre åldersgrupperna. Den reella pensionsåldern är högre och förtidspensionering används inte. Invalidpensionerna har trots detta ökat betydligt under de senaste åren och har mer än fördubblats sedan 1995. Omkring 40 % av dessa har sin orsak i mentala sjukdomar, 30 % i muskuloskeletal sjukdomar och 10 % i olycksfall.

Krav på ekonomiska analyser

En speciell lag blev godkänd år 1994 som kräver att nya regler och tillsynsinsatser skall medföra så små kostnader som möjligt och motsvara de fördelar som skall uppnås. Lagen kräver att kostnaderna och fördelarna analyseras i samband med fastställandet av nya regler. I praxis läggs inte mycket arbete i sådana konsekvensanalyser, speciellt när reglerna återspeglar den europeiska lagstiftningen.

Arbetsmarknadsorganisationernas synpunkter

Enkäten blev översatt, sänd till parterna och följt upp med samtal. Inget svar blev registrerat.

2.1.4 Norge

Arbetsmiljöpolitik och ekonomi

I början av 1990-talet utkom ett kommittébetänkande om arbetsmiljöpolitiken som behandlade arbetarskyddets ekonomiska betydelse ganska ingående (Arbetsmiljøutvalget 1992).

Hösten 2001 avtalades det om projektet 'Inkluderande arbetslivet' för fyra år. Projektet genomförs med parterna i arbetslivet. Projektets mål är att:

- reducera sjukfrånvaron med minst 20 % för hela avtalsperioden
- anställa flera arbetstagare med reducerad handlingsförmåga än i dag
- öka den genomsnittliga avgångsåldern från arbetslivet.

Offentliga stödsystem skall i större grad än i dag inriktas för att stöda förebyggande och inkluderande åtgärder på arbetsplatsen. Det förutsätts att det inte framförs förslag om ändringar i dagens sjukförsäkring, vare sig för arbetstagare eller arbetsgivare under avtalsperioden.

En viktig förutsättning för att få ett mer inkluderande arbetsliv är att etablera incitament för arbetsgivare som:

- gör att det blir ekonomiskt lönsamt att ordna förhållandena på arbetsplatsen så att arbetstagarna kan fortsätta i arbetslivet
- premierar de arbetsgivare som jobbar målinriktat med att få ett mer inkluderande arbetsliv till stånd

Ett företag kan ingå ett samarbetsavtal med myndigheterna (trygdeförvaltningen) för att bli ett ”inkluderande arbetslivsföretag”. De företag som ingår ett sådant samarbetsavtal med myndigheterna förbinder sig att arbeta systematiskt för att reducera sjukfrånvaro. Myndigheten förbinder sig att bistå dessa företag med effektmedel både av administrativ och ekonomisk art. Exempel av sådana effektmedel är:

- En större del av folketrygdens utbetalningar skall användas för aktiva åtgärder i företag. Aktiv sjukanmälning innebär att en arbetstagare frivilligt kan vara på jobbet en tid fast han/hon är sjukanmäld.
- Lönebistånd till företag som rekryterar/har arbetstagare med nedsatt arbetsförmåga.
- Utvidgning av ramen för företagsintern rehabilitering under instruktion av arbetsmarknadsförvaltningen och trygdeförvaltningen
- Bättre koordinering av hjälpapparaten (arbetsmarknadsförvaltning, trygdeförvaltning, arbetstillsyn). En fast kontaktperson för företagen hos trygdeförvaltningen.

Att vara ett inkluderande arbetslivsföretag sporrar ekonomiskt att ställa förhållandena i ordning på arbetsplatsen så att sjukfrånvaro och utslagning undvikas. En bättre arbetsmiljö kan alltså ge ekonomisk fördel för företagen. Enligt trygdeförvaltningen arbetar i dag 40% av landets arbetstagare i ett ”inkluderande arbetslivsföretag”.

’Arbetsstilsynet’ tillsammans med ’Rikstrygdeverket’ (trygdeförvaltningen) och ’Arbetsmarknadssetaten’ är centrala bidragsgivare och samarbetspartner för satsning på ett inkluderande arbetsliv. Detta beror på att dessa ämbetsverk förvaltar de statliga effektmedlen mot det enstaka företaget och att de är viktiga framställare av statistik m.m. ’Arbetsstilsynet’ är särskilt viktigt med hänsyn till förebyggandet av arbetsrelaterad sjukfrånvaro och utslagning ur arbetslivet.

Just nu pågår ett treårigt projekt 'Verktyg för styrning av HMS⁹-ekonomi', som är finansierat av NHO:s arbetsmiljöfond. Projektets målsättning är att evaluera vad det krävs av brukarkompetens för att kunna använda ett standardiserat verktyg för ekonomisk styrning av HMS-arbete i företag inom tre NHO-branscher. Resultaten av projektet rapporteras i slutet av år 2003.

Formella krav om ekonomiska analyser

'Arbetsstilsynet' har som uppgift att utreda de ekonomiska och administrativa konsekvenserna av ett nytt regelverk på arbetsmiljöområdet genom utredningsinstruktion från Arbeids- og administrationsdepartementet. Ekonomiska konsekvenser värderas i förhållande till både utgifter och inkomster för dem som berörs, inkl. statliga, länkommunala och kommunala budgeter samt näringslivet och enstaka personer. Det skall i nödvändig grad ingå grundliga och realistiska samfundsekonomiska analyser.

'Arbetsstilsynet' har genomfört ekonomiska konsekvensanalyser parallellt med utarbetningen av föreskrifter på arbetsmiljöområdet. Konsekvensanalyserna sänds på remiss tillsammans med föreskriftsutkast.

2.1.5 Sverige

I början av 1990-talet utkom ett kommittébetänkande om arbetsmiljöpolitiken som behandlade arbetsmiljöns ekonomiska betydelse ganska noga (arbetsmiljökommissionen 1990). Man beräknade att dålig arbetsmiljö orsakar kostnader på 60 miljarder kronor för samhället. Den ekonomiska aspekten med ohälsan har varit central som grund för arbetslivets utveckling. Såväl positiva som kritiska åsikter har framförts.

Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF) har publicerat mycket material som handlar om arbetsmiljöns ekonomiska aspekter redan på 80-talet. Denna aspekt har framfört också av några konsulter, t.ex. Gröjer, Johansson och Liukkonen. Vid övergången mellan 1980 och 1990 -talet var personalekonomiska redovisningar och kalkyler framme och de rekommenderades.

Nuförtiden är Sverige ett land med den högsta sjukfrånvaron i EU. År 1993 infördes en karensdag som tillfälligtvis minskade sjukfrånvaron men trots allt har antalet av sjukskrivningar börjat åter öka efter några års paus.

I samband med budgetpropositionen 2002 presenterade Sveriges regering ett brett åtgärdsprogram för ökad hälsa i arbetslivet. Målet är att fler människor ska ges förutsättningar för att förbli eller återgå i arbete. Syftet är att sätta arbetstagaren i centrum och att göra arbetsgivarens ansvar för hälsan tydligare. Tanken är att samla pågående och nya initiativ till en handlingsplan som bidrar till ökad hälsa i arbetslivet. Arbetet sker i nära samarbete med arbetsmarknadens parter.

⁹ hälsa, miljö, säkerhet

11-punktsprogrammet för ökad hälsa i arbetslivet

Programmets 11 punkter (Bilaga 2) omfattar åtgärder för en bättre arbetsmiljö och tydligare arbetsgivaransvar samt åtgärder för att underlätta snabb återgång till arbete vid ohälsa. Syftet med åtgärderna är att sätta individen i centrum och att göra arbetsgivarens ansvar för hälsan i arbetslivet tydligare. Med hjälp av åtgärderna skapar man större möjligheter att undvika att samhällets kostnader för ohälsorelaterade förmåner ökar.

Den ekonomiska synvinkeln är medskrivnen till några punkter såsom ekonomiska drivkrafter, hälsobokslut och sjukskrivningsprocessen. Enligt programmet kommer regeringen att inleda ett arbete med att ge arbetsgivarna starkare ekonomiska drivkrafter att ta större ansvar för arbetsvillkor och för att integrera det förebyggande och rehabiliterande arbetet i verksamheten. Det förutsätter att samsyn kan uppnås med arbetsmarknadens parter.

Det föreslås att arbetsgivaren svarar för 25 % av ersättningen vid sjukdom, utöver nuvarande sjuklöneperiod, och det gäller endast vid heltidssjukskrivning. Vid partiell sjukskrivning svarar sjukförsäkringen för hela sjukpenningen. Sjukförsäkringsavgiften sänks så att kostnaden för hela arbetsgivarkollektivet blir oförändrad och för mindre företag införs ett högkostnadsskydd. En teknisk översyn av karensdagen genomförs, vilken syftar till att inkomstreduceringen för karensdagen motsvarar 20 procent av veckoinkomsten.

Inom den offentliga sektorn kommer möjligheten att prövas att införa särskilda ekonomiska drivkrafter i styrsystemet. Detta kommer att baseras på en redovisning av de anställdas hälsoläge hos den enskilde offentliga arbetsgivaren. Förutsättningarna för att få till stånd motsvarande redovisning även i privat verksamhet ska undersökas. Regeringen har beslutat i slutet av år 2002 att såväl statliga myndigheter som företag, kommuner och landsting ska bli skyldiga att redovisa de anställdas sjukfrånvaro i sina årsredovisningar. Syftet är att arbetsgivarna ska vidta åtgärder för att minska sjukfrånvaron.

Det har i olika sammanhang uppmärksammats att mönstret för sjukskrivningar visar betydande variationer. Kunskapen om detta behöver dock förbättras. Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket har därför fått i uppdrag att närmare klargöra omfattningen av problemen och följderna för försäkringens kostnader samt att lämna förslag till utvecklingen av formerna för sjukskrivningsprocessen.

Stora sjukfrånvarokostnader förorsakas av sjukpenning, förtidspension, rehabilitering och förlorade skatteintäkter. Målet är nu att halvera sjukfrånvaron på 5 år. Ett sätt är att förnya sjukskrivningsprocessen. Deltidssjukskrivning ska vara utgångspunkten vid sjukskrivning. Man betonar både individens ansvar för sin hälsa och arbetsgivarens ansvar för hälsa på arbetsplatsen. Arbetsgivarens ekonomiska ansvar för sjukfrånvaro är en grundförutsättning.

Målet är att med de här åtgärderna undvika att samhällets kostnader för ohälsorelaterade förmåner ökar. Programmets ekonomiska insatser är ungefär 4 miljarder kronor. Stora satsningar på ökad hälsa i budgetpropositionen för 2003 innebär också att Arbetsmiljöverkets tillsyn förstärks under 2003 och stödet till regionala skyddsombud ökas.

Parternas kommentarer

Arbetsgivarpartier och arbetstagarorganisationer i huvudregel avstyrker förslaget av ekonomiska drivkrafter och bara partiell sjukskrivning tillstyrkas, speciellt av arbetstagarorganisationer. Arbetsgivarverket ställer sig negativt till förslaget eftersom de tycker att det finns tillräckliga ekonomiska drivkrafter för arbetsgivarna att minska ohälsan redan idag och arbetsgivare har inte möjligheter att påverka den icke arbetsrelaterade sjukfrånvaron.

Arbetsgivarpartier och arbetstagarorganisationer tillstyrker förslaget om sjukskrivningsprocessen och företagarna avstyrker förslaget eftersom det inte framgår hur det skulle kunna bidra till lägre sjukfrånvaro.

2.2 Ekonomiska incitament

Ekonomiska incitament kan också användas direkt för att befrämja förebyggande åtgärder. De kan delas i tre huvudklasser:

- stöd
- ekonomiska straff och administrativt dömda böter som använts som brottspåföljd
- incitament som ingår i socialförsäkringssystemen.

Stöd som beviljats för enskilda företag kan användas för att minska de kostnader som vållats arbetsgivaren till följd av investeringar i förebyggande åtgärder som förbättrar arbetarskyddet. Genom denna verksamhet stöder man utveckling, försäljning och köp av sådana åtgärder. I flera länder har man bildat fonder eller program för att stöda omfattande förebyggande åtgärder eller att eliminera mycket ogynnsamma förhållanden i arbetet.

Ekonomiska påföljder kan tillämpas på två sätt. Tillsynsmyndigheterna kan föra förseelserna till domstol eller förvaltningsmyndigheterna kan själv döma ekonomiska straff. Huvudmålet med ekonomiska straff och administrativa bötesstraff är att företagen skall följa den gällande lagstiftningen. Ofta är ekonomiska straff ändå förhållandevis lindriga skrämsemetoder.

Socialförsäkringssystem, inklusive socialskyddet, kan ha en viktig roll när det gäller att befrämja förbättringar av arbetarskyddet. Detta förutsätter att en minskning av antalet arbetsolycksfall och arbetsrelaterade sjukdomar ligger direkt i företagets eller organisationens eget intresse. En försäkring mot arbetsolycksfall kan vara en del av det nationella socialskyddssystemet. Att uppbära försäkringspremier ger möjligheter att skapa ekonomiska incitament för att befrämja förebyggande åtgärder på företag. Vanligaste incitament i olycksfalls- och sjukdomsförsäkringar är att premierna differentieras. Ett typiskt incitament i samband med socialskyddet är att arbetsgivaren är skyldig att ansvara för sjukfrånvarokostnaderna i sin helhet ända till en viss tidsgräns. Också kostnader till följd av företagshälsovården kan delvis kompenseras och förskott eller bidrag kan beviljas för förebyggande åtgärder.

2.2.1 Socialskydd som styrmedel

Den sociala tryggheten avser att garantera individens och familjens utkomst med tanke på vissa sociala risker och behov. De sociala förmånerna kan ges antingen i form av pengar eller i form av service.

Socialskyddet kan innehålla ekonomiska incitament både för arbetsgivaren och arbetstagaren, liksom en karenstid i början av sjukfrånvaron eller arbetsgivarens skyldighet att betala lön för en viss tid i början av sjukfrånvaron. Socialskyddssystemet i de olika länderna garanterar också en minimipension för medborgarna. De ekonomiska effekterna av sjukdom och hälsa på individen och företaget varierar land för land beroende på skillnaderna i socialskyddssystemen, dvs. skillnaderna i ersättningsnivån, karenstiden, förmånerna osv.

I alla nordiska länderna är arbetsgivarna skyldiga att försäkra sina arbetstagare mot olycksfall. Yrkessjukdomarna ingår inte alltid i försäkringen. Försäkringssystemet mot olycksfall kan utgöra en del av socialskyddet eller det kan vara anordnat på något annat sätt, men oftast är det sammankopplat med landets socialskyddssystem.

Danmark

Sjukfrånvaro

De första två veckorna av sjukfrånvaroperioderna finansieras av arbetsgivaren, och på en stor del av arbetsmarknaden mottar löntagaren full lön under denna period. Efter denna tidpunkt är löntagarens ersättning avhängig av kollektivavtalet. Miniminivån av sjukdagpenningen uppgår till ca. 2800 DKK per vecka. Tjänstemän inom den privata sektorn samt de flesta anställda inom den offentliga sektorn får full lön under hela perioden.

Till arbetsgivaren återbetalas en del av utgifterna upp till det maximala dagpenningbeloppet inom den offentliga sektorn. För anställda inom den offentliga sektorn utbetalas beloppet från hemkommunen.

Olycksfallsförsäkring

Arbetsgivarna har ett obligatoriskt ansvarsförsäkringssystem för både arbetsolycksfall och yrkessjukdomar. Arbetsolycksfallen omfattas av privata försäkringar mot vissa utgifter som följd av arbetsolycksfall. Arbetsrelaterade sjukdomar ersätts av Erhvervs sygdomssikringen (yrkessjukdomsförsäkringen), som är en statlig institution baserad på arbetsgivarbidrag. För såväl arbetsolycksfall som yrkessjukdomar sker värderingen av skadan i 'Arbejdsskadestyrelsen', som är en statlig institution.

Företagshälsovård

Hittills har företagshälsovården varit baserad på anslutningsplikt i vissa branscher, som omfattar ca. 30% av löntagarna. Med regeringens förslag till en arbetsmiljöreform föreslås det en liberalisering av arbetsmiljörådgivningen, där anslutningsplikten avskaffas och företagshälsovården likställs med andra privata arbetsmiljörådgivare.

Finland

Socialskyddet består av socialförsäkring, socialbidrag, socialvård och socialtjänster. Till socialförsäkringen hör förutom den lagstadgade folk- och arbetspensionsförsäkringen, den lagstadgade sjukförsäkringen och det lagstadgade arbetslöshetsskyddet också den lagstadgade olycksfallsförsäkringen.

Sjukfrånvaro och förtidspension

Karenstiden för lönebetalning i början av sjukfrånvaro beror på kollektivavtalet i branschen. Folkpensionsanstalten anser att en sjukpenningperiod har inletts när den försäkrade efter fastställd karenstid (insjuknandedagen och de nio därpå följande vardagarna) börjar utfå dagpenning. De första 10 dagarna betalar arbetsgivaren lönen enligt kollektivavtalet och om sjukfrånvaron är längre, betalar Folkpensionsanstalten därefter sjukpenning som grundar sig på den försäkrades arbetsinkomster. Arbetsgivaren kan vidare vara förpliktad att betala marginalen mellan lön och sjukpenningtiden, som är fastställd i kollektivavtalet.

Social- och hälsovårdsministeriet har tillsatt en arbetsgrupp som för tillfället utreder möjligheterna att utveckla deltidssjukledigheten och rehabiliteringen. Arbetsgruppens mål är att stöda de försäkrade personers återkomst till arbetet och att befrämja återhämtning av arbets- och funktionsförmågan. Utredningsarbetet skall bli färdigt i slutet av 2003.

Företagets kostnader för förtidspension och arbetslöshetspension beror i huvudsak på företagets storlek. I företag med mindre än 50 arbetstagare inverkar antalet förtidspensionerade inte på pensionsavgifterna. I företag där antalet anställda är mellan 50 och 800 beror pensionsavgiften på storlek och arbetstagarens ålder och kön. Företagets avgiftskvot av pensionskostnader per fall växer lineärt från 0 % till 80 % enligt företagets storlek. I företaget med mer än 800 arbetstagare betalas alltid 80 % av pensionskostnaderna till försäkringsbolaget på en gång.

Olycksfallsförsäkring

Olycksfallsförsäkringen är den äldsta formen av socialförsäkringen som gjordes obligatorisk genom lag i Finland år 1898. Olycksfallsförsäkringen ersätter arbetstagarna eller deras anhöriga för förluster och skador, vilka förorsakas dem på grund av olycksfall som skett i arbetet och av yrkessjukdomar. Idag är arbetstagare och tjänstemän, även lantbruksföretagare och olika specialgrupper, berättigade till ersättning enligt den lagstadgade olycksfallsförsäkringen. Exempel på dessa specialgrupper är skolelever och studerande som deltar i praktiska övningar, familjevårdare, deltagare i arbetskraftspolitisk vuxenutbildning samt personer som intagits på vissa straff- och vårdanstalter.

För verkställandet av den lagstadgade olycksfallsförsäkringen svarar privata försäkringsbolag. Arbetsgivarna finansierar förverkligandet av systemet. Den lagstadgade olycksfallsförsäkringen för dem som är i statens tjänst sköts av Statskontoret och lantbruksföretagarnas lagstadgade olycksfallsförsäkring av Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt.

Premiegrunderna varierar enligt företagets storlek och det utvalda tariffsystemet, som tar hänsyn till företagets förmåga att ta ekonomiskt ansvar, arbetsprocessen eller

arbetets farlighet och företagets olycksfallshistoria. Tariffpremiegrunderna beror på olycksfalls- eller yrkessjukdomsriskerna inom branschen (statistiken). Specialtarifferade försäkringar är möjliga om tariffpremien är över 6500 euro per år och alltid om tariffpremien skulle vara över 20 000 euro och lönesumman per år är över 1,5 miljoner euro. Då beror premien delvis eller helt på företagets olycksfallshistoria, vilket sporrar det att förbättra arbets säkerheten.

Olycksfallsförsäkringen täcker huvudsakligen de direkta kostnader som olycksfall tillfogar såsom sjukpenning, vård och medicinkostnader, rehabilitering, omskolning eller förtidspension och familjepension.

Företagshälsovård

Arbetsgivare är förpliktad att ordna en förebyggande företagshälsovård. Arbetsgivare kan därtill frivilligt ordna sjukvård och annan hälsovård. Folkpensionsanstalten ersätter för nödvändiga och skäligen kostnader för företagshälsovård. Ersättningen bestäms enligt ett kalkylerat maximibelopp per arbetstagare och uppnår maximalt till 50 % av de kostnader som Folkpensionsanstalten godkänner. Företagare och andra som utför eget arbete har samma rätt till ersättning.

Island

Sjukfrånvaro

Vid sjukdom betalar arbetsgivaren under frånvaroperioden lön som beror på tjänstgöringstid. Efter ett års tjänst är det 1 månad och förlängs till 3 månader efter fem års tjänstgöringstid.

Skadeförsäkring

En lagstadgad arbetsskadeförsäkring betalas av arbetsgivaren som en del av arbetsgivaravgiften och förvaltas av statens "trygdesystem". I händelse av ett arbetsolycksfall betalar arbetsgivaren lön under frånvaroperioden enligt löneavtalet (som regel 3 månader), men har rätt till ersättning i form av dagpenning efter dag 8. Personer som inte har fått lön under perioden för arbetsoförmåga får samma dagpenning (fram till 1 år). Dagpenningen är ganska låg (344 euro per månad + 25 % tillägg för varje barn), så att ersättningen täcker en liten del (gärna mindre än 25 %) av lönekostnaderna. Resten täcker arbetsgivaren själv. Det finns ingen karenstid i det isländska systemet.

Vid arbetsoförmåga betalar det ovannämnda systemet ersättning till individen, engångsbetalning om arbetsoförmågan är under 50 %, annars månadsbetalningar. I teorin skall detta system betala ersättning vid yrkessjukdom, men i praxis betalas ingen sådan ersättning.

En del av avtalen på arbetsmarknaden förpliktar arbetsgivaren att försäkra sina arbetstagare mot olycksfall (inte yrkessjukdomar) som tillägg till den lagstadgade försäkringen.

I Island spelar pensionsfonderna en stor roll i dag. Grundfonderna är baserade på en försäkringsprincip som aktiveras vid arbetsförmåga efter olycksfall eller sjukdom, oberoende av om de är arbetsrelaterade eller inte.

I Island är det vanligt att skadestånd efter arbetsolycksfall bestäms som en privaträttslig sak i domstol. Detta gäller om arbetsgivaren anses bära ansvaret för skadan genom att inte ha uppfyllt kraven i lagen eller reglerna. Detta är också en orsak till att ersättningen efter de ovannämnda försäkringarna som regel inte täcker den reella skadan enligt den gällande lagen. Arbetsgivarens försäkring skall som regel betala den ersättning som döms om skadan orsakas av ett olycksfall.

Under den senaste tiden har allt flera sådana saker varit i domstol på grund av allvarlig yrkessjukdom som har lett till arbetsförmåga. Ersättning som döms vid ett sådant tillfälle skall som regel betalas av arbetsgivaren själv, dvs. den täcks inte av försäkringen.

Sammanfattningsvis är situationen sådan att en stor del av kostnaderna på grund av arbetsolycksfall faller på arbetsgivaren själv eller de privata försäkringarna som han har. Detta borde leda till fördel för företag som har låg frekvens av olycksfall och allvarliga yrkessjukdomar, vilket stöder det förebyggande arbetet.

Norge

Sjukfrånvaro

Om arbetstagaren har varit anställd i 14 dagar eller längre, måste arbetsgivaren betala denne lön för de första 16 dagarna av sjukfrånvaroperioden (förutsätter lagenlig rätt till sjukfrånvaro genom egen anmälning/läkarintyg). Om sjukfrånvaron är över 16 dagar får arbetstagaren inte lön från arbetsgivaren men sjukpenning från 'Folketrygden'. Premien är i dag begränsad till högst 325 000 kronor per år. Arbetsgivaren kan emellertid frivilligt ersätta eventuell marginal mellan lön och sjukpenning till arbetstagaren om lönen är högre än 325 000 kronor per år. Sjukfrånvaroperioden är begränsad till högst ett år.

Förtidspension

Målet med förtidspensionen är att trygga inkomsten till levnadskostnadsnivån för personer som har en varaktigt eller långvarigt nedsatt arbetsförmåga på grund av sjukdom, skada eller lyte. Man har rätt till förtidspension när det inte finns utsikter för förbättrad arbetsförmåga. Arbetsförmågan måste vara beständigt nedsatt med minst hälften, och man måste ha genomgått en ändamålsenlig medicinsk behandling eller rehabilitering. Man kan då få full eller graderad pension.

Om man blir arbetsförmögen på grund av en godkänd yrkesskada eller yrkessjukdom, finns det gunstigare villkor och regler för beräkning av förtidspensionen. Bland annat kan man få förtidspension för arbetsförmåga som är nedsatt till 30 %. Tilläggs pensionen kan uträknas utgående från förestående årlig arbetsinkomst vid skadetidpunkten.

Yrkesskadaförsäkring

Arbetsgivaren är förpliktad att teckna en olycksfallsförsäkring för alla sina anställda. Detta är bestämt i lagen om yrkesskadeförsäkring. (Staten är 'självassurandör'). Försäkringen skall omfatta yrkesskadorna och yrkessjukdomarna och ge full ersättning oberoende av om någon har varit skyldig till skadan.

Detta skall försäkringen omfatta:

- skada och sjukdom förorsakad av arbetsolycksfall (yrkesskada)
- skada och sjukdom som enligt 'folketrygdagen' är likvärdig med yrkesskada
- annan skada och sjukdom, om orsaken är påverkan av skadliga ämnen eller arbetsprocesser
- **inte** belastningsskador

För arbetstagare innebär försäkringen rätt till bl.a. ersättning för förlust av inkomster, menersättning och ersättning för medicinska utgifter i förbindelse med olycksfall i arbete.

Försäkringspremien beror på branschen. Till exempel premier för en anställd i byggnads- och anläggningsverksamhet är högre än för en anställd på ett kontor på grund av att den förstnämnda arbetsplatsen är farligare. Men premier ska enligt försäkringsbolagets rutiner också differentieras efter olycksfallshistoria och HMS¹⁰-standard i företaget. Premiefastställningen baserar på att det innebär alltså ett ekonomiskt incitament för att skapa en god arbetsmiljö. Arbetsgivarens betalning för yrkesskadeförsäkringen är beroende på företagets storlek. Till exempel webbplatsen 'Reiselivsbedriftenes landsforening' visar att premien för yrkesskadeförsäkring år 2003 är 575 kronor per årsverk och 565 kronor per årsverk för ett företag med mer än 500 årsverk.

Under perioden 1997-2000 blev projektet 'Olycksfallsförsäkring' genomfört i 'Arbetsstilsynet'. En av målsättningarna i projektet var att granska om lagens om olycksfallsförsäkring syfte är att ju bättre HMS-standarderna är i företag desto lägre ska premien till olycksfallsförsäkring vara. I de 558 små företag (högst 20 anställda) i verkstadsindustrin som blev undersökt fanns det under hela projektperioden inte någon signifikant sammanhang mellan premieändring och HMS-standard. Försäkringsbolags "rena saluvärderingar" och branschavtal var enligt projektrapporten en orsak till det. Det verkar enligt rapporten som om företag sparar mer vid att byta försäkringsbolag eller gå in i ett kollektivt branschavtal än att dokumentera gott HMS-arbete. Projektet betonade samarbetet med försäkringsbolag och det nämndes att detta kan bidra till bättre kännedom om HMS-standarderna för premiefastställning i framtiden. Statistiken i rapporten visar att olycksfallsförsäkringspremiens allmänna nivå för näringslivet var 912 kronor per anställd år 2000.

¹⁰ hälsa, miljö och säkerhet

Sverige

Sjukfrånvaro

Arbetsgivaren betalar lön till arbetstagaren för de första 14 dagarna av sjukfrånvaroperioden, en karensdag oräknad. Från början av juli 2003 skall tiden förlängas till 21 dagar. Ersättningsnivån är nu 80 % av inkomstnivån och arbetstagare betalar därtill 10% av inkomsterna för de första 15-90 dagarna. Den maximala inkomsten för full kompensation är SEK 5279 (December 2000). Det har inte satts någon gräns till varaktigheten. Arbetstagarna sporras till delvis (25 %, 50 %, 75 %) sjukfrånvaro.

Olycksfallsförsäkring

Arbetsolycksfallsförsäkringen är obligatorisk för personer i lönearbete och avpassad efter den allmänna sjukersättningen. Arbetsolycksfallsförsäkring innehåller inte ekonomiska incitament, men diskussionen pågår.

2.3 Arbetsmiljöns och arbetshälsans ekonomiska inverkan i Europa

Europeiska arbetsmiljöbyrån skickade en enkät om arbetssäkerhetens och arbetshälsans ekonomiska inverkan till Europeiska unionens medlemsstater på sommaren 1997. Projektets mål var att skapa en inblick i hur de ekonomiska faktorerna sammanhänger med arbetsmiljöpolitikens form. Resultaten visade att värdering av kostnaderna för och nyttan från arbetarskyddsåtgärder har blivit viktig i de flesta medlemsstaterna och att intresset ökar hela tiden. Samtidigt skall man lägga märke till att de flesta medlemsstaterna betonar de etiska synpunkternas betydelse i sin arbetsmiljö- och arbetshälsopolitik. Av de nordiska länderna deltog Sverige, Finland och Danmark i förfrågningen som Europeiska unionens medlemmar.

I vissa länder såsom i Danmark hör värderingen av ekonomisk inverkan till de grunduppgifter som tas hänsyn till vid det politiska beslutsfattandet. Vid diskussioner om nya förslag med arbetsmarknadsparterna tas de ekonomiska synpunkterna upp på något sätt, med det finns inga tecken på att ny lagstiftning skulle skapas endast på ekonomiska grunder. I de nordiska länderna görs beräkningarna från nationalekonomins synvinkel och inga värderingar görs efter att åtgärderna har genomförts. Vid värdering av nyttan har man endast litet erfarenhet av att definiera vilken inverkan produktivitetens och produkternas kvalitet har.

Danmarks, Finlands och Sveriges svar till enkäten presenteras i bilaga 3.

3 Modeller, kalkyler och forskningsresultat

3.1 Nationalekonomi

3.1.1 Samhällsekonomiska kostnadskalkyler

I många länder har man gjort värderingar och beräkningar av de kostnader som arbetsrelaterade sjukdomar och olycksfall medför samhället. Man har emellertid ofta använt olika metoder och resultaten kan därför inte användas för att jämföra situationen i de olika länderna. På grund av enkätförfrågningen år 1997 i Europeiska unionens medlemsländer kan man konstatera att kostnadernas andel av bruttonationalprodukten varierade mellan 2,6 procent till 3,8 procent i olika värderingar på basen av olika beräkningar. En del av medlemsländerna värderade totalkostnaderna för arbetsrelaterade sjukdomar i procent av bruttonationalprodukten och då varierade andelen mellan 0,4 och 4 procent.

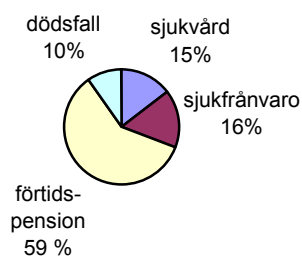
I början av 1990-talet hade man ett nordiskt projekt i vilket man beräknade de nationalekonomiska kostnaderna för dålig arbetsmiljö i fyra nordiska länder. För beräkningen utarbetades en modell som kan utnyttjas också vid alternativa beräkningar och kalkyler i enlighet med annat slags betingelser. Den ursprungliga kalkylen är utarbetad för nio centrala diagnoser som kan vara arbetsrelaterade. I modellen granskas ekonomiska verkningar efter diagnos med hjälp av s.k. sjukdomskostnader. Största delen av kostnaderna orsakas till följd av arbetstagarnas sjukfrånvaro och bortfall från arbetsmarknaden. Därtill har medräknats olika slags vårdkostnader.

Den största osäkerheten fokuseras på frågan hur stor del av sjukdomar och sjukfrånvaro som beror på arbetsmiljön. Den danska uppskattningen år 1990 var 19-23 miljarder danska kronor, dvs. cirka 2,4 % av BNP. Den baserar sig på flera oberoende undersökningar och är således kvantitativt bäst underbyggd jämfört med kalkylerna från de andra länderna, eftersom de baserar sig på en källa från detta projekt. För en ny kalkylering av samhällsekonomiska kostnader, expanderades diagnosgrupperna år 1992. De samhällsekonomiska kostnaderna för arbetsrelaterade sjukdomar och olycksfall var 3,7 miljarder ECU år 1992, dvs. cirka 3 % av BNP.

Tabell 1. De nationalekonomiska kostnaderna för arbetsolycksfall och arbetsrelaterade sjukdomar efter diagnos i Danmark år 1992

Diagnos:	miljoner ECU
Tumörer	100
Psykiska sjukdomar	510
Sjukdomar i nervsystemet och sinnesorgan	280
Hjärt- och kärlsjukdomar	500
Sjukdomar i andningsorgan	240
Hudsjukdomar	110
Muskuloskeletala sjukdomar	1150
Arbetsolycksfall -dödsfall	460
Matsmältningsorganens sjukdomar	70
Inflammationer	30
Övriga sjukdomar	40
Förtidspension	230
Totalsumma	3720

Nationalekonomiska kostnader per komponent (1992)

Kalkyleringsmodellen utarbetad vid det nordiska projektet har utnyttjats även senare. Samma modell har tillämpats också i Finland med en precisering av arbetsrelationsaspekten. År 1992 uppskattades kostnaderna av dåliga arbetsförhållanden till 18,3 miljarder mark (4 % av BNP), år 1996 var den uppskattade summan 15,3 miljarder mark (2,6 % av BNP) och år 2000 orsakade dåliga arbetsförhållanden förluster på 17 miljarder mark (2,1 % av BNP) för nationalekonomin.

I Sverige har man uppskattat att dåliga arbetsförhållanden orsakade kostnader till 60 miljarder kronor år 1992. Summan motsvarar ca 4 %:s andel av bruttonationalprodukten. År 1992 har det kalkylerats att samfundsekonomiska kostnader i Norge är cirka 48-50 miljarder kronor per år – vilket motsvarade 59-61 miljarder kronor (7,2-7,5 miljarder euro) år 2001. Dessa kalkyler är beräknade med en metod som skiljer sig från de metoder som använts i Danmark eller i Finland.

Värderingar av kostnader som arbetsrelaterade sjukdomar och olycksfall orsakat kan utnyttjas när förlusterna ställas i relation till övriga fenomen i samhället, såsom t.ex. kostnader till följd av arbetslösheten. I Finland har beräkningarna utnyttjats även vid fokusering och prioritering av verksamheten.

3.1.2 Konsekvensanalyser

I de flesta länder förutsätts att lagberedningsarbetet omfattar också kalkylering av lagförslagets ekonomiska verkningar. På 1980-talet utarbetades i de nordiska länderna över 200 ekonomiska effektanalyser i samband med nya arbetsmiljöregler. Deras kvalitet var dock mycket varierande. I Sverige, Norge och Danmark finns det en lång tradition att utarbeta ekonomiska konsekvensanalyser vid arbetsmiljöreglers beredning men i Finland och i Island har formbundna analyser inte vanligen gjorts.

I Finland och Island har ekonomiska kalkyler traditionellt spelat en ganska liten roll i beredningen och genomförandet av arbetarskyddsnormer och arbetarskyddsförvaltningens projekt. I Finland har normnivån ofta bestämts vid den politiska beslutsfattandeprocessen som resultat av förhandlingar mellan arbetsmarknadsparterna och andra intressenter.

År 1987 publicerade Nordiskt Ministerråd en handbok ”Arbetsmiljööregler – ekonomiska konsekvenser”. De nationella konsekvensanalysernas betydelse har minskat i och med EU, eftersom lagstiftningen i länderna följer EU:s beslut.

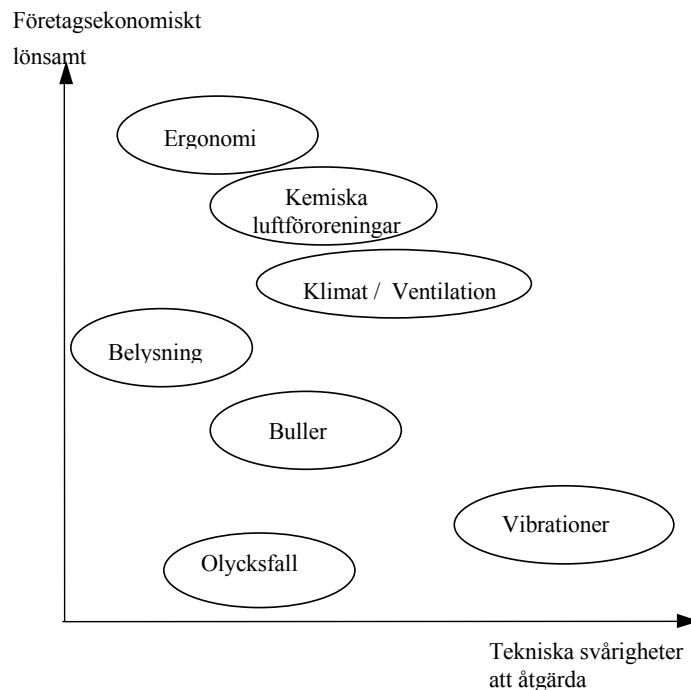
3.2 Företagsekonomi

I företag och andra organisationer är behoven och förväntningarna som ställs på förbättring av arbetsmiljön starkt förbundna med det ifrågavarande ärendets eller arbetsmiljöproblemets ekonomiska betydelse. Arbetsförhållandena har en stor betydelse både för individer, samhälle och företag och även andra organisationer, och därför är arbetarskyddets ekonomiska verkningar omfattande och har inverkan på många nivåer. Arbetsförhållandenas ekonomiska inverkan har undersökts i olika sammanhang och vid de flesta undersökningarna har man hittat ett positivt samband mellan en god arbetsmiljö och ekonomin. På olika håll har man utvecklat analys- och beräkningsmodeller med vilka en arbetsplats kan värdera sina arbetsförhållandens inverkan på företagets ekonomi.

3.2.1 Forskning

I en svensk undersökning, som baserade sig på några tiotal case-fall, värderade man hur lönsamma förbättringarna i arbetsmiljön är och hur svåra de är att genomföra. Enligt resultatet märkte man att det är tekniskt rätt enkelt och också lönsamt att utveckla särskilt ergonomin. Också eliminering av kemiska risker och förbättring av luftkonditionering är rätt lönsamma åtgärder med tanke på ekonomin. Förebyggandet av olycksfall, buller och vibration var däremot inte så lönsamt (Bild 1). Att förebyggandet av olycksfall visade sig vara olönsamt beror delvis på den tidens försäkringssystem i Sverige, där samhället fick betala den största delen av olycksfallskostnaderna.

Bild 1. Lönsamheten av förbättringarna i arbetsmiljön och svårigheten av de tekniska åtgärderna (SFO, 1987)

Bilden är tankeväckande och ger en bedömning av den dåtida situationen i några svenska företag. Man har ändå ansett att bilden rätt bra beskriver lönsamheten av olika förbättringar i arbetsmiljön.

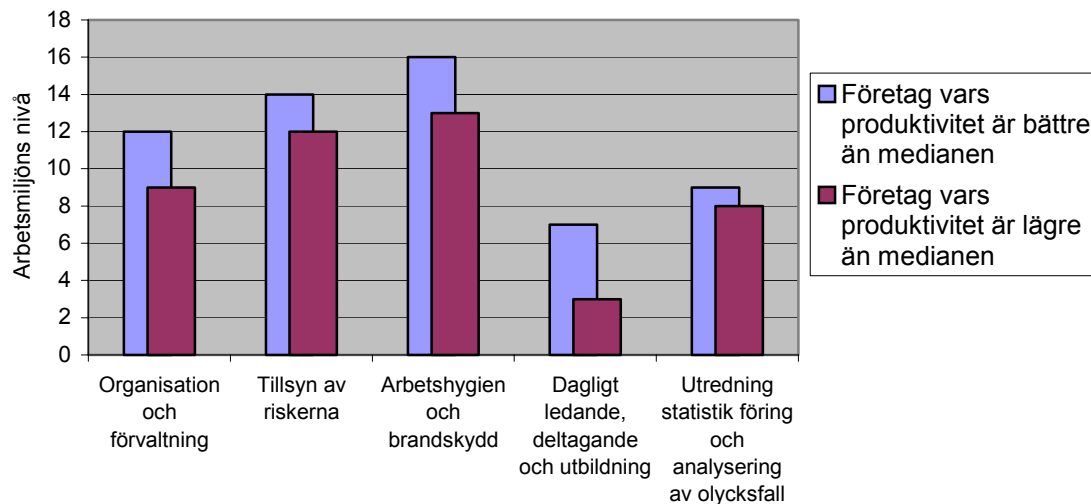
Mot slutet av 1980-talet utgav den danske Poul Bitsch Olsen en undersökning som visade att myndigheternas verksamhet påverkar väsentligt besluten i företag och företagets arbetsmiljökostnader. Enligt resultaten blir kostnaderna minst genom ett tillsynsförfarande som stödjer sig mot bestämmelserna och specificering av problemen. En inspektör skall inte ge färdiga lösningmetoder, eftersom man gör då bara små insatser i att definiera problemet och skapa tekniska innovationer för att lösa problemet. Arbetarskyddsproblemen borde analyseras noggrant, men de borde alltid lösas av själva företaget, då företaget kan leta efter den mest ekonomiska lösningen för problemet. Enligt undersökningen är ett sådant behandlingssätt det mest ekonomiska under förutsättning att lagens kravnivå tas helt klart upp i protokollet. Ett informellt behandlingssätt är enligt undersökningen inte det förmånligaste med tanke på företagets kostnader, eftersom ett övertalningsförsök lämnar arbetsgivaren i ovisshet om kraven. Detta kan leda till att arbetsgivaren inte vidtar åtgärder utan är passiv eller dröjer med åtgärderna. Enligt undersökningen kan rådgivande och handledande tillsyn, som innehåller råd om lösningar, leda till större kostnader än vad som är ändamålsenligt.

Genom att förbättra arbetsmiljön försöker man skapa förutsättningar för produktivitetens utveckling. De flesta undersökningarna om arbetsmiljöns ekonomiska effekter behandlar sambanden mellan arbetsmiljön och kostnaderna medan produktivitetens förändringar ofta inte blir undersökta. I Finland har man i några undersökningar behandlat arbetsmiljöns inverkan på produktiviteten.

Vid en undersökning som publicerades 1994 genomfördes en intervju för att utreda sambandet mellan arbetsmiljön och produktiviteten från företagets synpunkt. Genom intervjuer samlades information om hur man i praktiken förstår sambandet mellan arbetsmiljön och produktiviteten och i vilken utsträckning företagen utnyttjar ekonomiska beräkningar som hjälp vid planering av arbetsmiljöinvesteringar. På alla arbetsplatser (ca 20) medgav man att det råder ett positivt samband mellan arbetsmiljön och produktiviteten. I praktiken hade man behandlat detta samband ganska litet. Uppföljningen av frånvaron på grund av sjukdom eller olycksfall var svagt och man hade inte utarbetat beräkningar om arbetsmiljöinvesteringarnas kostnader och fördelar. Som skäl till detta nämnde man att företaget inte har sådana beräkningsmetoder till sitt förfogande som skulle vara tillräckligt klara och lätta att använda för att utreda de kostnader och avkastningar som arbetsmiljön medför.

I en fortsatt undersökning strävade man efter att visa vilka arbetsmiljöfaktorer har en stor inverkan på produktiviteten och vilka har en liten, samt att igenkänna skillnaderna i produktiviteten mellan olika företag med olika arbetsmiljönivåer. Undersökningen genomfördes som intervjuer på sju små och medelstora företag inom den mekaniska träförädlingsbranschen. Säkerheten mättes genom hur många skador det hade inträffat, genom att igenkänna företagets risk- och olycksfallsfaktorer samt att auditera kvaliteten hos organisationens aktiviteter. Produktiviteten värderades med hjälp av den information som man fick ur bokslutet samt genom att kartlägga de nyckeltal för produktionsverksamheten som följs på företag. Enligt resultaten var nyckeltalen för arbetsmiljöns nivå nästan undantagslöst bättre på företag där produktiviteten var bättre än på medianföretaget. På basen av undersökningen kom man till den slutsatsen att de fysiska arbetsmiljöförhållandena skall vara väl skötta, men efter att de har uppnått en tillräcklig nivå kan utvecklingen fortsättas genom att förbättra den psykiska arbetsmiljön.

Bild 2. Sambandet mellan arbetsmiljöns olika delområden och produktiviteten (Kuusela & Luonteri, 1995) Säkerhetsverksamheten på företag har värderats genom en metod för värdering av arbetssäkerheten (TAM). Stolparna som beskriver de olika delområdenas resultat i bilden är inte jämförbara med varandra. Jämförelser är möjliga inne i delområdena mellan företag med hög produktivitet och företag med låg produktivitet.

Samma undersökningsmetod tillämpades senare på företag inom metall- och textilindustrin. Då fick man inte ett så klart statistiskt samband mellan produktiviteten och arbetsmiljön. Olikheterna i företagens produktions- och kostnadsstruktur hade en stark inverkan på resultatet. I den föregående undersökningen var målgruppen betydligt mer homogen med tanke på produktions- och kostnadsstrukturen.

I en undersökning om arbetsmiljön och produktiviteten år 2002 har man strävat efter att utreda på vilket sätt arbetsmiljöns förändringar påverkar produktiviteten och vilka verkningsmekanismer som orsakar förändringarna i produktiviteten. Vid undersökningen hittade man åtta faktorer som centralt påverkar produktiviteten: fysisk arbetsmiljö, arbetsmetoder, investeringar, avlöningssätt, om arbetet går smidigt, arbetsinnehåll, internt samarbete och utvecklande, samt efterfrågan på produkterna. Betydelsen av den fysiska arbetsmiljöns helhetskvalitet och ordning kom fram i alla delstudier. Inom byggbranschen verkar det vara så, att en hög säkerhetsnivå på arbetsplatsen t.o.m. kan anses förutspå en bra lönsamhet för arbetsplatsen i framtiden.

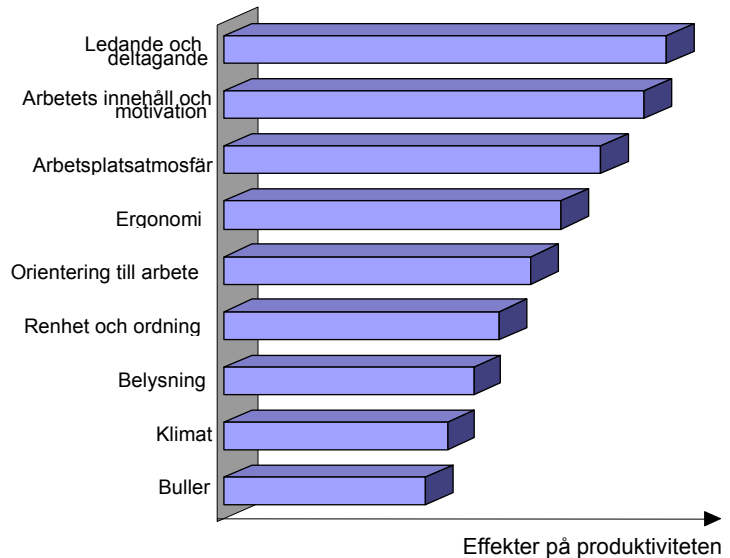
I mitten av 1990-talet utförde arbetsministeriet i Finland tillsammans med arbetsmarknadsorganisationerna projektet 'Arbetsmiljöekonomi'. Projektet producerade analys- och beräkningsmodeller för företagsnivån på åtta delområden såsom sjukfrånvaro, arbetsolycksfall, pensioner och produktivitet. Senare samlades resultaten till en bok 'Ekonomi och arbetsmiljö' (finsk och engelsk version).

Tillväxten av det ekonomiska välbefinnandet grundar sig på att produktiviteten ökar hela tiden. Produktiviteten består av många faktorer och de olika arbetsmiljöfaktorerna bildar en faktorgrupp. Enligt flera undersökningar är de faktorer som är förknippade med personalen mycket viktiga mål

för insatser med tanke på produktiviteten. Den allra största inverkan på produktiviteten fås genom ledandet, personalens deltagande, arbetets innehåll samt atmosfären på arbetsplatsen.

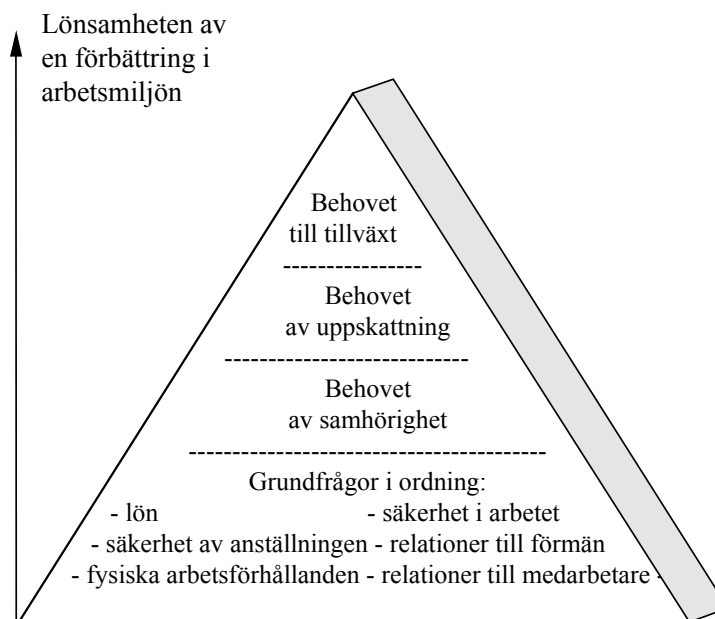
Bild 3. Arbetsmiljöfaktorernas inverkan på produktiviteten (Economics of the Working Environment, 1997)

Bilden är en sammanfattning på grund av flera undersökningar

Faktorer som påverkar arbetstagarnas produktivitet kan betraktas också på grund av en förfrågan som gjordes till små och medelstora företag inom industrin. Av triangelmodellen som utarbetades på grund av resultaten kan man se att en god produktivitet förutsätter att de grundläggande elementen i arbetet är i ordning. Till dessa grundelement hör fysiska arbetsförhållanden, relationer mellan människor, planering av arbetet, anställningstrygghet och lön. Förbättring av produktiviteten kräver arbetsmotivation, respekt och samhörighetskänsla. Fortgående förbättring av produktiviteten förutsätter att behoven av människans växt beaktas. När man på ett omfattande sätt fäster uppmärksamhet utöver de fysiska arbetsmiljöfaktorerna också vid det psykiska välbefinnandet och organiseringen av arbetet, kan man samtidigt positivt inverka även på företagets produktivetsfaktorer

Bild 4. Lönsamheten av arbetsmiljöinsatser (Economics of the Working Environment, 1997)

Institutet för arbetshygien har lett ett program för små arbetsplatser (1995-2000). Programmet hade som mål att befrämja små arbetsplatsers och deras personals välbefinnande samt företagets produktivitet och konkurrensförmåga genom arbetarskyddets, företagshälsovårdens och yrkeskunnandets medel. Man gjorde för första gången en omfattande undersökning om vilka ekonomiska och produktivitetverksningar verksamheten för att upprätthålla arbetsförmågan har på små företag. Personalens arbetsförmåga och företagets affärsekonomiska lönsamhet hade ett klart samband. Mångsidig verksamhet som upprätthåller arbetsförmågan är enligt undersökningarna lönsamt både från företagsekonomins och nationalekonomins synpunkt. Hälften av nyttan är förknippad med att kostnaderna för sjukdomar och olycksfall minskar och hälften med att produktiviteten ökar.

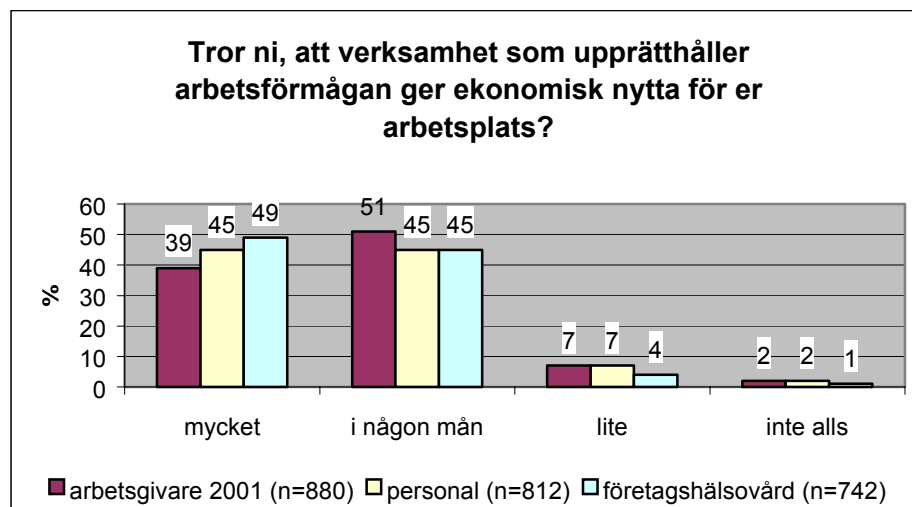
År 2001 gjorde Institutet för arbetshygien en förfrågan för att kartlägga omfattning, resurser, förverkligande och nytta av arbetsplatsers verksamhet för att upprätthålla och utveckla arbetsförmågan (tyky-verksamheten)¹¹. Förfrågan gjordes första gången i samband med Åldersprogrammet år 1998. Man värderar att tyky-verksamheten har flera olika positiva verkningar. Tron på den ekonomiska nyttigheten av sådan verksamhet som upprätthåller arbetsförmågan är betydlig. Enligt tyky-barometern anser nästan 50 % av arbetsgivare, arbetstagare och personalen inom företagshälsovården att tyky-verksamheten är mycket lönsam och nyttan som fås är större än kostnader.

¹¹ http://www.ttl.fi/Internet/Suomi/TTL+toimii/Osastot/Tyoterveyshuoltoosasto/Tutkimus/tykybaro_2001_sammandrag.htm

Institutet för arbetshygien har lett ett program för små arbetsplatser (1995-2000). Programmet hade som mål att befrämja små arbetsplatsers och deras personals välbefinnande samt företagets produktivitet och konkurrensförmåga genom arbetarskyddets, företagshälsovårdens och yrkeskunnandets medel. Man gjorde för första gången en omfattande undersökning om vilka ekonomiska och produktivetsverkningsverksamheten för att upprätthålla arbetsförmågan har på små företag. Personalens arbetsförmåga och företagets affärsekonomiska lönsamhet hade ett klart samband. Mångsidig verksamhet som upprätthåller arbetsförmågan är enligt undersökningarna lönsamt både från företagsekonomins och nationalekonomins synpunkt. Hälften av nyttan är förknippad med att kostnaderna för sjukdomar och olycksfall minskar och hälften med att produktiviteten ökar.

År 2001 gjorde Institutet för arbetshygien en förfrågan för att kartlägga omfattning, resurser, förverkligande och nytta av arbetsplatsers verksamhet för att upprätthålla och utveckla arbetsförmågan (tyky-verksamheten)¹². Förfrågan gjordes första gången i samband med Åldersprogrammet år 1998. Man värderar att tyky-verksamheten har flera olika positiva verkningar. Tron på den ekonomiska nyttigheten av sådan verksamhet som upprätthåller arbetsförmågan är betydlig. Enligt tyky-barometern anser nästan 50 % av arbetsgivare, arbetstagare och personalen inom företagshälsovården att tyky-verksamheten är mycket lönsam och nyttan som fås är större än kostnader.

Bild 5. Tyky-barometer 2001, Institutet för arbetshygien

De danska arbetsmiljömyndigheterna och branscharbetsmiljörådet för industrin inledde år 2001 kampanjen '0 arbetsolycksfall' inom industrin. Till kampanjen hörde en metodhandbok på över 1000 sidor innehållande 10 delområden, till exempel ekonomisk värdering av säkerheten, säkerhetsanförande och -politik samt identifiering av risker. (<http://www.arbejdsulykker.dk/>)

¹² http://www.ttl.fi/Internet/Suomi/TTL+toimii/Osastot/Tyoterveyshuoltoosasto/Tutkimus/tykybaro_2001_sammandrag.htm

3.2.2 Modeller och analysmetoder

Många organisationer i olika länder har utvecklat ekonomiskt sporrande modeller och metoder för att illustrera hur man på företag och arbetsplatser får ekonomiska fördelar när man utvecklar goda och trygga arbetsförhållanden och ser till att dessa genomförs.

Kalkyler för mål och uppföljning

Det finns olika modeller för kalkylering av kostnaderna orsakade av *sjukfrånvaro* inom företag. Kalkylmodellerna beaktar i allmänhet både direkta kostnader (lön med bikostnader) och indirekta kostnader såsom kostnaderna för vikariat och övertid, tiden använd för förvaltning och extra produktionskostnader, t.ex. verkningar på kvalitet och produktivitet. Den viktigaste skillnaden mellan modellerna gäller ofta frågan om merkostnaderna för frånvaro (nettokostnad) räknas. Då måste från kostnaderna avräknas den normala lönen med bikostnader. Om bruttokostnader räknas har dubbel arbetsinsats räknats med för att nå resultatet.

På samma sätt har olika modeller utvecklats för beräkning av kostnaderna för arbetsolycksfall. En modell som social och hälsovårdsministeriet i Finland har utvecklat beaktar utöver de direkta och indirekta kostnaderna även olycksfallets möjliga inverknings på försäkringsavgifterna. (se bilaga 4)

TYTA-modellen är utvecklad av den finska arbetarskyddsförvaltningen. Den baserar sig på kalkylering och är ett hjälpmedel för företagen för beräkning av kostnaderna för olycksfall, sjukfrånvaro, arbetsoförmåga, personalomsättning och arbetsmiljöinsatser. Med hjälp av modellen kan arbetsmiljöutvecklingens kostnader och fördelar beräknas på ett företag. Användningen av modellen förutsätter förtroende med den och detaljerade bakgrundsdata. Modellen är excel-baserad. Programmet har använts på några arbetsplatser, ofta med anknytning till arbetarskyddsförvaltningens projekt.

Ballongmodellen är en utmärkt modell för illustrering av arbetsmiljöinvesteringar skapad av svenskarna Johansson ja Johrén. Den framställer ett investeringsalternativs fördelar och kostnader i en och samma figur. Modellen har fått sitt namn från det att kostnader och fördelar beskrivs med bollar som bildar flera varandra följande konsekvenskedjor och preciseras i konkreta åtgärder eller följder. Genom att bestämma priset på insatser och fördelar kan man på basis av modellen uppgöra en exakt kostnad/effekt –kalkyl. Modellen har tillämpats av arbetarskyddsförvaltningen i Finland och på en del arbetsplatser och även Institutet för arbetshygien har presenterat modellen i sina publikationer. Ballongmodellen är en enkel och åskådlig modell.

Bild 6. Exempel på ballongmodell. Bättre ordning i bakrummet i en butik. Insatser och nyttor.

Modeller för alternativa kalkyler:

Potentiaali (f.d. Tervus) är ett datamaskinbaserat program för lönsamhetskalkylering av arbetsmiljöåtgärder utvecklat av Institutet för arbetshygien. Programmet beräknar inverkningarna av arbetarskydds-, företagshälsovårds- och arbetsmiljöåtgärder på företagets personalkostnader med beaktande av alla faktorer som påverkar användningen av arbetstid, arbetskraftskostnaderna och individernas produktivitet. I modellen antas att investering i arbetsförhållandena minskar arbetskraftskostnader och

ökar den effektiva arbetstiden. Användningen av programmet kräver grundliga uppgifter om personalkostnaderna och vilka effekter ändringar i dem förväntas ha.

Programmet har utnyttjats t.ex. vid ett program för små arbetsplatser (1995-2000) där man undersökte tyky-verksamhetens ekonomiska och produktivitetseffekter.

Informationskalkyler

Personalekonomiska kalkyler har som uppgift att tjäna företagets allmänna styrning och framför allt den planmässiga utvecklingen av personalresurser. Med hjälp av nyckeltal i kalkylen eller genom särskilda kalkyler kan man följa personalsituationen på ett företag. Det har rekommenderats både i Sverige och Finland att personalekonomiska kalkyler skulle göras. Den vanligaste rapporteringsformen är ett särskilt personalbokslut, som är en kombination av ekonomiska uppgifter och beskrivning av arbetsförhållandena.

4 Konklusioner

Vid de flesta av tidens fenomen används ekonomin eller dess förändring som mätare. Å andra sidan används ekonomiska argument ofta för att motivera vad man gjort eller låtit bli att göra. Ekonomiskt tänkande styr alltid – ibland mindre, ibland mer – de val som man skall göra. Eftersom resurserna är begränsade, kan man inte få eller genomföra allt. Därför görs valen på grund av olika värden.

Arbetsmiljöns ekonomiska betydelse har lyfts fram i olika sammanhang i de nordiska länderna. I Finland betonas det ekonomiska synsättet t.o.m. i arbetarskyddsförvaltningens strategi, och förvaltningen har satsat på olika utvecklingsprojekt. I de övriga nordiska länderna har den ekonomiska aspekten inte så klart tagits upp på myndigheters initiativ. Den ekonomiska aspekten är ändå inte något självändamål, utan etiska och moraliska värden har en central roll vid utvecklandet av arbetsmiljön. Ekonomiska motiveringar kan vid lämpliga situationer användas för att realisera dessa värden.

I de nordiska länderna har man gjort nationalekonomiska beräkningar om vilka förluster en dålig arbetsmiljö orsakar. Beräkningarna har utnyttjats när förlusterna har satts i relation med andra fenomen i samhället och också när verksamheten har prioriterats och fokuserats. För tillfället diskuterar man mycket om att minska sjukfrånvaron både i Norge och i Sverige. Samtidigt är det ett centralt mål i Finland att förlänga arbetskarriären och höja den genomsnittliga pensionsåldern.

På grund av enkäten till arbetsmarknadsorganisationerna kan man konstatera att de flesta har en positiv inställning till att den ekonomiska aspekten anknyts till utvecklandet av arbetsmiljön, men inställningen till skapandet av nya ekonomiska styrmedel varierar. I Finland har arbetsmarknadsorganisationerna aktivt deltagit vid beredningen av de analys- och beräkningsmodeller som ministeriet producerat om arbetsmiljöns ekonomiska verkningar, och de har också utnyttjat materialet i sin egen verksamhet.

När ekonomiskt vetande sprids och det ekonomiska synsättet utvidgas till arbetsmiljöns utveckling och till arbetarskyddet, får man ett medel till att sporra och motivera arbetsplatser att förbättra förhållandena i arbetet på ett helhetsbetonat sätt. I festtal tar man ofta upp arbetsmiljöns positiva betydelse som en del av att göra resultat, men i vardagen glöms den ofta och arbetarskyddsåtgärderna anses som extra kostnader och inte som investeringar. Att skapa sådana förhållanden i arbetet som arbetsmiljölagstiftningen förutsätter utgör en nödvändig del av produktionskostnaderna i företaget - liksom andra åtgärder som förutsätts av olika lagar. Ytterligare investeringar för att utveckla arbetsmiljön på eget initiativ stöder strävan efter bättre resultat och är ofta lönsam affärsverksamhet på lång sikt.

Inom tillsynsverksamheten utnyttjas den ekonomiska aspekten på olika sätt i de nordiska länderna, och bara Finland har särskilt nämnt den i samband med arbetarskyddsmyndigheternas verksamhet. Man kan ändå anta att ekonomiska synpunkter på något sätt kommer fram under inspektörers arbetsplatsbesök även om

man inte särskilt försöker ta upp dem. Med tanke på produktivitetens utveckling är det mycket viktigt att utnyttja informationen om arbetsmiljön vid planering och organisering av produktionen, vilket också innebär att arbetarskyddet och produktionen behöver integreras. En bra arbetsmiljö som stöder produktiviteten är en klar konkurrensfaktor i sig själv, utan att man behöver skapa särskilda nya ekonomiska styrmedel.

Arbetsmiljöns verkningar är ofta ekonomiskt betydande, men de kan vara svåra att entydigt påvisa, eftersom de inverkar via olika, komplicerade kanaler. Ofta behövs det inte noggranna beräkningar, utan kunskap, kunnande och viljan att göra förändringar spelar den centrala rollen. Man anser allmänt att det är bra att den ekonomiska synvinkeln tas upp, men i den vardagliga verksamheten har man ofta svårigheter att tillämpa den. Å andra sidan är det inte alltid nödvändigt att motivera åtgärderna med hjälp av beräkningar, utan moraliska och etiska värden är centrala faktorer när man gör val. Dessa värdeval kan nog påverka företagets image och därigenom också företagets framgång.

Som sammandrag av denna rapport kan man konstatera, att

- en bra arbetsmiljö stöder personalens välbefinnande och inverkar därigenom positivt på företagets ekonomi,
- förbättringarna av arbetsmiljön blir lönsamma när man gör rätta saker på det rätta sättet, integrerat in i företagets övriga verksamhet,
- bättre kunskaper om arbetsförhållandenas ekonomiska verkningar har en central roll som igångsättare av utvecklingsåtgärderna,
- utnyttjandet av ekonomiskt tänkande vid tillsynen av arbetarskyddet är en möjlighet att effektivisera verksamheten och uppmuntra arbetsplatserna till att på eget initiativ utveckla förhållandena i arbetet. Samtidigt utgör detta en ny utmaning och synvinkel för förvaltningen.

5 Litteratur

Arbejdstilsynet, 1996. The cost of work-related diseases and work accidents in Denmark. Danish Working Environment Service. Report 9/1996

European Agency for Safety and Health at Work, 1997. Economic Impact of Occupational Safety and Health in the Member States of the European Union.

Europeiska arbetsmiljöstrategin. Rådets resolution om en ny arbetsmiljöstrategi för gemenskapen (2002 – 2006) av den 3 juni 2002. Kommissionens meddelande av den 11 mars 2002. Anpassning till förändringar i arbetsliv och samhälle: en ny arbetsmiljöstrategi för gemenskapen 2002-2006.

Kemppilä, S., Laitinen, H. & Leinonen, M. 2002. Työympäristö ja tuottavuus. (Arbetsmiljö och produktivitet) Tampereen teknillisen korkeakoulun tuotantotalouden osaston tutkimusraportti 5/2002. (abstract in English)

Kupi, Eija 1994. Työympäristön ja tuottavuuden vuorovaikutus yritystason näkökulmasta. (Arbetsmiljöns och produktivitets växelverkan av företagens synvinkel) Työpoliittinen tutkimus 85. Työministeriö, 1994. (abstract in English)

Kuusela, Johanna; Luonteri, Kari, 1995. Työympäristön ja tuottavuuden välinen yhteys – Kokemuksia mekaanisen puunjalostuksen toimialalta. (Samband mellan arbetsmiljö och produktivitet – Erfarenheter från mekanisk träförädlingsindustri) Työpoliittinen tutkimus 117. Työministeriö, 1995. (abstract in English)

Ministry of Social Affairs and Health, 1997. Economics of the Working Environment. Department for Occupational Safety and Health, Tampere.

Ministry of Social Affairs and Health, 1999. Occupational Safety and Health Strategy of the Ministry of Social Affairs and Health. Publications 1999:11 eng

Ministry of Social Affairs and Health, 1999. The economic Viewpoint in Occupational Safety and Health Supervision. International Publications 1999:5

Nordisk Ministerråd, 1987. Arbetsmiljöregler – ekonomiska konsekvenser.

Olsen, Poul Bitsch, 1989. Reaktionen på arbejdstilsyn – eksempel fra nordisk glasfiberindustri. Nordisk Ministerråd, Nord 1989:98

SFO, 1987. Mänsklig miljö – lönande investering. SFOs skriftserie, Stockholm.

Social Protection in the Nordic Countries 2000 – Scope, expenditure and financing. Nordic Social Statistical Committee 18:2000

Sverige, regeringskansliet, 2001. Budget 2002. Faktablad om budgetpropositionen för 2002 som överlämnats till riksdagen den 20 september, 2001.

Bilaga 1

Nordiskt projekt: Arbetsmiljöns ekonomiska betydelse i nordisk arbetsmiljöpolitik och tillsyn

Förfrågan till parterna

16.7.2002

Arbetsmiljöns ekonomiska betydelse

Kära svarare,

Den här förfrågan är en del av ett projekt med titeln *Arbetsmiljöns ekonomiska betydelse i nordisk arbetsmiljöpolitik och tillsyn*. Projektets målsättning är att klargöra arbetsmiljöns ekonomiska roll och betydelse i arbetsmiljöpolitiken och dess tillämpning i tillsynsverksamheten i Norden. Projektet är finansierat av Nordiska Ministerrådet. Styrgruppen består av en representant från varje nordiskt land och projektledaren. Projektledaren jobbar på arbetarskyddsavdelningen i social- och hälsovårdsministeriet i Finland.

I projektet har man beskrivit ämnet för denna förfrågan (arbetsmiljöekonomi) genom följande indelning:

1. Företagsekonomi	2. Nationalekonomi
a) beräkningsmetoder för olycksfalls- och sjukfrånvarokostnader	a) beräkningar av arbetsolycksfallens och yrkessjukdomarnas kostnader (arbetsrelaterad ohälsa)
b) kostnader för personalomsättningen	b) samhällsekonomiska cost-benefit analyser samt övriga konsekvensanalyser
c) arbetsmiljöinvesteringskalkyler	3. Ekonomiska styrmedel och försäkringssystemet
d) produktionseffekter, kvalitet och produktivitet	a) arbetsskadeförsäkringssystemet
e) personalekonomiska beräkningar och redovisningar	b) sjuk- och pensionsförsäkringssystemet
	c) stöd och avgifter

Den här förfrågan syftar att klarlägga arbetsmarknadsparternas åsikter och verksamhet gällande arbetsmiljöns ekonomiska betydelse. Förfrågan har sänts till arbetsmarknadsparterna i Norden. Sammandrag av svaren kommer att ingå i projektets slutrapport som sänds till svararen. Dessutom insamlas information om aktuella politiska ställningstagande och myndigheternas praxis på området.

Vi hoppas att ni svarar på alla frågorna och ber att svaren skickas till:

Social- och hälsovårdsministeriet

Ulla Reina-Knuutila

PB 536

33101 Tammerfors

Vi hoppas att få svaren **före 15.9.2002**.

Om ni har någonting att fråga, var vänlig och ta kontakt med representanten i respektive land eller projektledaren i Finland.

Projektets styrgrupp:

telefon

(central)

Norge	Kari Aamot	Kari.Aamot@arbeidstilsynet.dep.no	22 95 7000
Island	Eyjólfur Sæmundsson	eyjolfur@ver.is	550 4600
Sverige	Bertil Remaeus	bertil.remaeus@av.se	08 - 730 9000
Danmark	Per Lunde-Jensen	plj@arbejdstilsynet.dk	3915 2051
Finland	Lars-Mikael Bjurström	larsmikael.bjurstrom@stm.vn.fi	03 - 260 8111
	projektled. Ulla Reina-Knuutila	ulla.reina-knuutila@stm.vn.fi	

Bakgrundsinformation

Svarare

email-
adress:

Organisation:

Postadress:

OBS! Om rummet som har reserverats för svaret inte räcker, kan svaren formuleras i bilaga efter behov.

5. Är det önskvärt att man på arbetsplatserna blir mera uppmärksam på de ekonomiska effekterna av arbetsmiljöinsatserna? Ser ni några principiella begränsningar i detta avseende?

6. Bör samhället utveckla ekonomiska styrmedel för att befrämja en bättre arbetsmiljö (avgifter, stöd)? Hurudana?

7. Vad väntar ni er av samhället och arbetsmiljöförvaltningen vad gäller arbetsmiljöekonomi? Vad avser ni att göra själv inom området?

TACK FÖR SVARET!

Bilaga 2

11-punktsprogrammet för ökad hälsa i arbetslivet (Sverige)

1. *Nationella mål för ökad hälsa i arbetslivet*

Regeringen har påbörjat ett arbete med att formulera övergripande mål för ökad hälsa i arbetslivet. Mål som tar sikte på att fler personer skall vara i arbete påverkar hela arbetslivet. Målet utgör grund för ansvariga aktörers strategier att bidra till ökad hälsa i arbetslivet. För att få ett tillräckligt genomslag i praktiken är det av central betydelse att arbetsmarknadens parter medverkar i målformuleringen.

2. *Trepartssamtal mellan regeringen och arbetsmarknadens parter*

I trepartssamtal mellan regeringen och arbetsmarknadens parter för att skapa samsyn samt att samordna insatserna i strategin för att motverka ohälsa i arbetslivet. Viktiga delområdena är arbetsorganisation inklusive inflytande över den egna arbetssituationen, ledarskap på arbetsplatsen samt möjligheter för äldre att stanna i arbetslivet såsom informationsinsatser tillsammans med parterna.

3. *Ekonomiska drivkrafter för arbetsgivaren att förebygga ohälsa*

Regeringen kommer att inleda ett arbete med att ge arbetsgivarna starkare ekonomiska drivkrafter att ta större ansvar för arbetsvillkor och för att integrera det förebyggande och rehabiliterande arbetet i verksamheten. Det förutsätter att samsyn kan uppnås med arbetsmarknadens parter.

4. *Utveckling av arbetsmiljöarbetet*

Arbetsmiljöarbetet kommer att utvecklas vidare. För att stärka metodutvecklingen inom företagshälsovården kommer 10 miljoner kronor att avsättas redan under 2001. För att utbilda regionala skyddsombud i arbetsmiljölagstiftningen samt i frågor som rör nya arbetsmiljöproblem avsätts 10 miljoner kronor i år och ytterligare 10 miljoner kronor under 2002. Arbetsmiljöverket fortsätter att se över den del av regelverket som har anknytning till organisatoriska, sociala och stressrelaterade frågor. Även frågan om en bättre samordning mellan inflytandereglerna i MBL och samverkansreglerna i AML bör ses över.

5. *Hälsobokslut*

Inom den offentliga sektorn kommer möjligheten att prövas att införa särskilda ekonomiska drivkrafter i styrsystemet. Detta kommer att baseras på en redovisning av de anställdas hälsoläge hos den enskilde offentliga arbetsgivaren. Förutsättningarna för att få till stånd motsvarande redovisning även i privata verksamheter ska undersökas.

6. *Försök att minska ohälsan inom den offentliga sektorn*

Regeringen avser att inleda särskilda försök hos några av de stora offentliga arbetsgivarna för att förebygga och minska sjukfrånvaron.

7. *Förnyelse av rehabilitering – individen i centrum*

För att underlätta för den sjukskrivne att snabbt komma tillbaka till arbete är det nödvändigt både att välfungerande individanpassad rehabilitering sätts in i tid och att en tydlig ansvarsuppdelning görs. För att åstadkomma detta krävs en förnyelse av den administrativa hanteringen av sjukfall som bedöms ligga i riskzonen för att bli långvariga samt av den arbetslivsinriktade rehabiliteringen. Förnyelsearbetet inleds på några orter för att sedan skyndsamt utvidgas till att omfatta hela landet.

8. *Justeringar av den gällande lagstiftningen för att höja kvaliteten i rehabiliteringsarbetet*

Regeringen föreslår att bestämmelsen om försäkringskassans fördjupade bedömning av sjukpenningrätten ska upphöra att gälla. Avsikten är inte att minska bedömningarna utan att kunna koncentrera arbetet på mer komplicerade ärenden. Regeringen överväger att skärpa reglerna om arbetsgivarens skyldighet att medverka i rehabiliteringsarbetet.

9. *Former för sjukskrivningsprocessen*

Det har i olika sammanhang uppmärksamats att mönstret för sjukskrivningar visar betydande variationer. Kunskapen om detta behöver dock förbättras. Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket kommer därför att få i uppdrag att närmare klargöra omfattningen av problemen och följderna för försäkringens kostnader samt att lämna förslag till utvecklingen av formerna för sjukskrivningsprocessen.

10. *Förbättrad statistik och forskning på ohälsoområdet*

Kunskaperna om sjukskrivningsprocessens orsaker, samband och konsekvenser behöver förbättras. Det finns därför behov av mer utvecklad forskning och bättre statistik. Det är viktigt att utvecklingen av den arbetsrelaterade ohälsan följs upp och utvärderas. Formerna för en fristående utvärderingsgrupp ska utredas närmare.

11. *Förbättrad tillgänglighet till behandling i hälso- och sjukvården.*

Den nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården innebär att 9 miljarder kronor tillförs hälso- och sjukvården under perioden 2001-2004. Landstingen kommer dessutom att under perioden 2002-2004 tillföras sammanlagt 3,75 miljarder kronor för att öka tillgängligheten till behandlingar i hälso- och sjukvården.

Bilaga 3

Arbets säkerhetens och arbetshälsans ekonomiska verkningar i Europeiska unionens medlemsstater

Europeiska arbetsmiljöbyråns enkät 1997

1. Synpunkter på arbetarskyddsåtgärders kostnader och nyttor

Är utvärderingen av kostnaderna för och fördelarna med företagshälsovårds- och arbetarskyddsåtgärder ett aktuellt och viktigt tema för diskussion? Hurdan framtidsutveckling förväntar man på?

Danmark	- Intressanta synpunkter: allmänna sjukdomskostnader som orsakas samhället och kostnader föranledda för företagen till följd av nya bestämmelser
Finland	- Intresset ökar och fokuseras särskilt på den nationalekonomiska betydelsen - Arbetarskyddsmyndigheterna befrämjar diskussionen genom att utveckla modeller för att användas av företagen.
Sverige	- Arbetarskydds- och företagshälsovårdsmyndigheterna är alltmer intresserade att informera allmänheten om arbetsmiljöförbättringar genom att använda kostnads/effektanalysen. - Arbetsgivarna är intresserade av modeller för bedömning av kostnader/effekter.

Hur mycket inverkar kostnads/effektanalysens resultat på de slutliga besluten när man godkänner lagmotioner och andra förslag? Kommer deras betydelse att förändras i framtiden?

Danmark	- Kostnader som förorsakas industrin är betydelsefulla när politiska beslut fattas. - Förfarandet är ett medel att granska förslagets kvalitet. - Påståenden om orimliga kostnader skall motiveras vilket gör det lättare att göra kompromisser med arbetsmarknadsparterna.
Finland	- Betydelsen och kvaliteten beror på beslutsfattarnas behov. - I bästa fall kan de påverka förberedningen. De ekonomiska faktorerna beaktas i förhandlingarna mellan parterna och kostnads/effektanalyser är inte nödvändigtvis viktiga.
Sverige	- Kostnader påverkar beslutsfattandet i någon mån. - I framtiden kommer betydelsen av kostnader och nyttor sannolikt öka.

Bedömer arbetarskyddsmyndigheterna åtgärdernas kostnader/effekter före eller efter genomförandet?

Danmark	- Bedömning av socioekonomiska kostnader obligatoriskt sedan 1981. - Bedömningar i anslutning till EU-direktiv utförs inte. - Bedömningarna utförs i samarbete med arbetsmarknadsorganisationerna. - Inga regelbundna eftervärderingar. - Eftervärdering av en kampanj bedömer oftast kampanjens effektivitet eller vilken publicitetsnivå kampanjen har fått .
Finland	- Bestämmelserna skall bedömas som en del av beredningsarbetet. - Bedömningen görs från den offentliga ekonomins synvinkel. - Vanligtvis inga eftervärderingar .
Sverige	- På det sätt som föreskrivs i lagen. - Kalkyler görs på den nationella nivån. - Inga regelbundna eftervärderingar.

2. Arbetssäkerhetens och arbetshälsans ekonomiska verkningar

Använder den nationella arbetarskyddsförvaltningen särskilda metoder för bedömning av kostnader och effekter? Tar man som nytto hänsyn till samhälleliga kostnader, konkurrensförmåga, miljöändringar eller produktkvalitet?

Danmark	<ul style="list-style-type: none"> - Kostnader (maskiner, tjänster, service, energi, extra arbetstid, fördelar (nedgång av hälsovårds- och rehabiliteringskostnader, minskning av antalet sjukfrånvaron, pensioner och dödsfall). - Bara primära verkningar.
Finland	<ul style="list-style-type: none"> - Metoden beror på fallet. Principerna har beskrivits i en särskild guide. - Vanligtvis beaktas alla verkningar, människoliv värderas inte alltid i pengar.
Sverige	<ul style="list-style-type: none"> - Samhälleliga kostnader beaktas. - Förbättringar i produktiviteten och konkurrenskraften beaktas också om det finns uppgifter om dem. - Man har försökt att mäta ett människolivs värde i pengar.

I vilken mån har man gjort bedömningar av kostnader för arbetsrelaterade sjukdomar? Vilka var resultaten av bedömningarna?

Danmark	<ul style="list-style-type: none"> - År 1994 publicerade man bedömningar av kostnader för olika arbetsrelaterade sjukdomar och arbetsolycksfall. - Bedömningarna innehåller både socioekonomiska kostnader för arbetsrelaterade sjukdomar och kostnader som dessa medfört den offentliga ekonomin (finansieringskostnader). - 3 miljarder ECU (nivån år 1992), vilket motsvarar 2,7 % av BNP.
Finland	<ul style="list-style-type: none"> - Arbetsministeriets arbetarskyddsavdelning gjorde år 1994 en beräkning om de nationalekonomiska kostnaderna för arbetsrelaterade sjukdomar och olycksfall år 1992. - Man har gjort mycket undersökningar, beräkningar och fallstudier om arbetarskyddets ekonomiska verkningar på företagsnivån. - 3,1 miljarder ECU, vilket motsvarar nästan 3,8 % av BNP. Kostnaderna kan specificeras efter diagnosklasser
Sverige	<ul style="list-style-type: none"> - Det har gjorts några nationella beräkningar om kostnader för särskilda arbetsrelaterade riskfaktorer inom vissa näringsgrenar och företag. - De årliga kostnaderna för anmälda skador uppgår till 7,2 miljarder ECU (3-4% av BNP), sjukdomarna i övre luftvägar till följd av allergi medförde kostnader som uppgick till 0,6 miljarder ECU per år. - Indirekt bedömning 4 % av BNP.

Hur allmänt har företagen tillgång till hjälpmedel för att kunna själv mäta inverkan av arbetarskyddsåtgärder? I vilken mån använder företagen sådana medel för att beräkna arbetarskyddsåtgärders verkningar?

Danmark	<ul style="list-style-type: none"> - Man har gett ut modeller där uppmärksamhet fästs vid faktorer som är lätta att definiera liksom sjukfrånvaron, kostnader till följd av personalomsättning, kostnader för förebyggande åtgärder samt utbildnings- och vägledningsprogram. - System som används vid "arbetarskyddsbokföringen" har blivit allmänare särskilt i kommuner och lokalförvaltningens enheter. - Vissa stora danska företag som är verksamma inom den privata sektorn har inkluderat arbetarskyddets indikatorer i det årliga miljöbokslutet.
Finland	<ul style="list-style-type: none"> - Det finns olika medel att erbjuda till företag. - Modeller utvecklade av arbetarskyddsförvaltningen används för att i samband med arbetarskyddsåtgärder beräkna de kostnader som orsakas av sjukfrånvaron, olycksfall, personalomsättning och invaliditetspensioner - Det finns även modeller för mätning av inverkan på produktiviteten. - Det finns inga exakta uppgifter om hur många användare de olika modellerna har. - Några stora företag har utvecklat egna modeller. - Intresset har väckts för besparingar med hjälp av arbetarskyddet, antalet medel har ökat och dessa medlen utnyttjas allt mer.

	<ul style="list-style-type: none"> - Modellerna syftar inte bara till att minimera företagens kostnader men också att förbättra hela produktiviteten.
Sverige	<ul style="list-style-type: none"> - För detta ändamål har flera medel utvecklats t.ex. av Stockholms universitet och industrins gemensamma säkerhetsråd. - Används i någon mån. - Man har strävat efter att uppmuntra till att beräkna arbetarskyddsåtgärdernas inverkan.

3. Användning av ekonomiska incitament

I vilken mån finns det tillbuds investeringsbidrag för att utveckla, sälja eller köpa säkra och hälsosamma produkter samt för att utveckla produktionsmetoder, arbetets organisering, maskiner o.d.?

Danmark	<ul style="list-style-type: none"> - En särskild fond stöder utvecklingsprojekt som syftar till att minska hälsofarligt monotont arbete och arbete som innehåller upprepade arbetsmoment. - Anslag också för andra ändamål (personlyftanordningar, rehabilitering, förändringar som gör arbetet mångsidigare, samt utvecklande av organisationer).
Finland	<ul style="list-style-type: none"> - Arbetsmiljöfonden är den viktigaste finansören. Det finns särskilda forskningsfonder för statens arbetsplatser och lantbruksbranschen. Också handels- och industriministeriet beviljar bidrag.. - Företag stöds genom produktivetsprogrammet och program för utvecklande av arbetslivet.. - Teknologiska utvecklingscentralen Tekes finansierar utvecklingen av produktionsmetoder..
Sverige	<ul style="list-style-type: none"> - I Sverige ger man betydliga resurser för ändamål som avser att förbättra arbetsmiljön och arbetslivet - De gångna Arbetsmiljöfonden och Arbetslivsfonden hade betydande medel till sitt förfogande.

Vilken inverkan har stöden haft? Ser det ut att det ekonomiska stödet kommer att fortsätta eller väntas det att bli förändringar?

Danmark	<ul style="list-style-type: none"> - Arrangemangen är ganska nya och de har inte ännu bedömts. - Anslagen har beviljats för en viss tid och åtgärderna har inte planerats bli permanenta.
Finland	<ul style="list-style-type: none"> - De flesta bidragen är betydelsefulla för ifrågavarande organisation. - Målet är att sprida erfarenheter i en del projekt. - Antalet bidrag till företag har ökats under de senaste tiderna. - Ofta ligger tyngdpunkten på projekt som påverkar personalens välbefinnande.
Sverige	<ul style="list-style-type: none"> - Resultaten har varit positiva.

I vilken mån tillämpas ekonomiska straff och administrativa böter vid verkställigheten av lagstiftningen? Vilken inverkan har dessa åtgärder haft? Väntas det att bli förändringar som skulle påverka antalet straff eller straffnivån?

Danmark	<ul style="list-style-type: none"> - Den grundläggande principen är att man inte skall dra nytta av lagbrott. Det föreslagna straffet beror på hur stor risk ärendet gäller och hur allvarig den olagliga gärningen var. - Nivån av föreslagna straff uppgår vanligtvis till ca 1300 ECU. - År 1997 ökade man antalet bestämmelser som gäller straff. - Förändringarnas huvudsakliga syfte är att påverka den allmänna nivån av ekonomiska straff så att den ökar.
Finland	<ul style="list-style-type: none"> - Straff som gäller arbetsbrott grundar sig på strafflagen. - Straffskalan varierar från dagsböter till ett års fängelsestraff. - Arbetarskyddsmyndigheterna kan använda administrativa viten för att få arbetarskyddsförpliktelserna genomförda. - Rättegångarna är vanligtvis ganska effektiva på grund av deras publicitetsverkningar. - Arbetarskyddsmyndigheternas administrativa straff effektiverar förvaltningens egen verksamhet - Man planerar en ändring som skulle möjliggöra böter utan att man behöver ta upp ärendet i domstol.
Sverige	<ul style="list-style-type: none"> - Vissa bestämmelseklasser kan leda till straff. - Dessa brott handläggs i civilrätt om påföljden kan bli ett fängelsestraff eller böter - Största delen av arbetarskyddsinspektörernas ålägganden kan leda till en stämning. - Hittills har man inte genomfört en bedömning av verkningarna.

En kort beskrivning av socialförsäkringssystemet i relation till arbetsolycksfall och arbetsrelaterade sjukdomar.

Danmark	<ul style="list-style-type: none"> - Det betydligaste ekonomiska incitamentet är att arbetsgivaren betalar sjukfrånvarokostnaderna för två veckor i början av frånvaroperioden (privata arbetsgivare) eller för hela sjukfrånvaroperioden (offentliga arbetsgivare). - Arbetsgivarnas obligatoriska ansvarsförsäkringssystem mot arbetsolycksfall sköts genom privata försäkringsarrangemang. - Arbetsgivarnas obligatoriska ansvarsförsäkringar mot arbetsrelaterade sjukdomar sköts genom återförsäkring.
Finland	<ul style="list-style-type: none"> - Systemet för olycksfallsförsäkring är obligatoriskt och lagstadgat. - Försäkringsbolag under offentlig tillsyn svarar för olycksfallsförsäkringarna. - Försäkringssystemet gäller arbetstagarna. Företagarna och deras familjemedlemmar förblir oftast utanför det obligatoriska försäkringssystemet (lantbrukarna frånräknade).
Sverige	<ul style="list-style-type: none"> - En försäkring mot arbetsolycksfall är obligatorisk för alla som gör lönearbete och den finansieras genom arbetsgivarens socialskyddspremier. - Försäkringen har samordnats med den allmänna sjukdomsersättningen.

I vilken mån innehåller socialförsäkringssystemen ekonomiska incitament för att befrämja arbetarskyddet? Väntar ni att det skall bli förändringar vid tillämpningen av dessa incitament eller i deras nivå?

Danmark	<ul style="list-style-type: none"> - Det ingår inga ekonomiska incitament i socialförsäkrings- eller socialskyddssystemet. - Det viktigaste ekonomiska incitamentet är att arbetsgivaren skall betala de kostnader som sjukfrånvaron orsakar. - Det väntas inte bli förändringar.
Finland	<ul style="list-style-type: none"> - Arbetsgivarna får ersättning för företagshälsovårdens kostnader. - Systemen för olycksfallsförsäkring innehåller incitament för storföretag, som har särskilda tariffsystem där försäkringspremierna grundar sig på olycksfall.
Sverige	<ul style="list-style-type: none"> - Socialförsäkringssystemen innehåller inga ekonomiska incitament. - En diskussion om ekonomiska incitament pågår.

I vilken mån innehåller de privata försäkringssystemen incitament för att förbättra arbetarskyddet?
Väntar ni att det skall bli förändringar vid tillämpningen av dessa incitament eller vid deras nivå?

Danmark	- -
Finland	- De privata försäkringssystemen innehåller inte drag som skulle påverka arbetarskyddet. Man väntar inte att den nuvarande praxis skulle förändras i den närmaste framtiden.
Sverige	- Det finns inga ekonomiska incitament. - Privata försäkringssystem innehåller inte drag som skulle påverka arbetarskyddet.

Bilaga 4

Företagens kostnader för arbetsolycksfall

KOSTNADER FÖR ETT ARBETSOLYCKSFALL	h	€/h	€
A. DIREKT KOSTNADER			
A1. Olycksdagens lön			
A2. Lönekostnader under frånvaro			
Direkta totalkostnader			
B. FÖRSÄKRINGERSÄTTNINGAR TILL FÖRETAG			
B1. Försäkringsersättningar			
Totala försäkringsersättningar			
C: INDIREKTA KOSTNADER			
C1. Ersättning av frånvaron			
Förlust av produktion (arbetet uteblir)			
Övertidsarbetet			
Överbelastning (arbetet delegeras till andra)			
Vikarier			
C2. Andra personalkostnader			
Arbetets organisering			
Utredning av olycksfallet			
Hjälp, första hjälp och eskortering			
Kostnader för rövning, reparation och			
C3. Egendomskostnader			
Råvara och halvfabrikat			
Förlurade produkter			
Verktyg, maskiner o.d. anläggningstillgångar			
C4. Störning och avbrott i produktionen			
Avbrott i produktionen			
Överdrag av leverans och avtalsvite			
Kvalitetseffekter			
C5. Andra kostnader			
Ett olycksfalls effekter till försäkringspremie (ungefärligen)			
Indirekta totalkostnader			
TOTAL KOSTNADER			
Bruttokostnader sammanlagt (A - B + C)			
- Lönekostnader utan frånvaro			-
Nettokostnader för ett arbetsolycksfall			

Sitter du fast i byråkratin?

Då kan Hallå Norden hjälpa dig. Vi svarar på frågor i samband med flyttning, resor, pendling eller studier och lotsar dig vidare i systemen.

Du är välkommen att kontakta Hallå Norden när du har frågor om formaliteter i samband med gränsarbete, studiemedel, värdering av studier, sjukvård, sjukförsäkring, föräldrapenning, rätten att använda ditt modersmål vid myndighetskontakter, pensioner intjänade i annat nordiskt land, medborgarskap inom Norden, införsel och registrering av bil med mera.

Hallå Norden är Nordiska ministerrådets informationstjänst för privatpersoner som rör sig mellan de nordiska länderna och på ett eller annat sätt hamnar snett i byråkratin. Vid brister i regelverken rapporteras dessa vidare till myndigheterna i Norden.

YTTERLIGARE INFORMATION om Hallå Norden finner du på www.hallonorden.org

Du kan också kontakta oss på telefon eller via e-post:

SVERIGE

+ 46 8 506 113 23
halla@norden.se

DANMARK

+ 45 70 20 10 93
info@hallonorden.dk

FINLAND

+ 358 201 98 00 88
halla@pohjola-norden.fi

ISLAND

+ 354 511 18 08
halla@norden.is

NORGE

+ 47 210 219 99
halla@norden.no

Nordiska ministerrådets och Nordiska rådets publikationer kan beställas hos:

BELGIEN & LUXEMBOURG

Jean de Lannoy
Avenue du Roi, 202, 1190 Brussels
Tel +32 (0)2 538 5169 Fax +32 (0)2 538 0841
jean.de.lannoy@euronet.be

DANMARK

Svensk-Norsk Bogimport A/S
Esplanaden 8 B, 1263 København K
Tel +45 33 14 26 66 Fax +45 33 14 35 88
snb@bog.dk
www.snbog.dk

ESTLAND

Astro Raamatud AS
Pärnu mnt 142, 11317 Tallinn
Tel +372 654 8485 Fax +372 654 8475
book@astro.ee

FINLAND

Akademiska Bokhandeln
PB 128, Centralgatan 1, 00101 Helsingfors
Tel +358 9 12141
akatilaus@akateeminen.com
www.akateeminen.com

FRANKRIKE

Librairie LAVOISIER
14, rue de Provigny, 94236 Cachan Cedex
Tel +33 (1) 4740 6700 Fax +33 (1) 4740 6702
group@lavoisier.fr
www.lavoisier.fr

FÄRÖARNA

H.N. Jacobsens Bókahandil
Postboks 55, 110 Tórshavn
Tel +298 31 10 36 Fax +298 31 78 73
hnj-bokh@post.olivant.fo

HOLLAND

De Lindeboom Internationale Publicaties b.v.
M.A. de Ruyterstraat 20 A, NL-7482 BZ Haaksbergen
Tel +31 (0)53 5740004 Fax +31 (0)53 5729296
books@delindeboom.com
www.delindeboom.com

ISLAND

Mál og Menning
Laugavegi 18, 101 Reykjavík
Tel +354 (9)515 2500 Fax +354 (9)515 2505
verslun@mm.is

KANADA

Renouf Publishing Company Ltd
5369 Canotek Road, Ottawa, Ontario K1J 9J3
Tel + 1 (613) 745 2665 Fax + 1 (613) 745 7660
order.dept@renoufbooks.com
www.renoufbooks.com

KINA

C N P I E C
Europe Division 16 Gongti East Road
P.O. Box 88, Beijing
Tel +86 10 50 66 688-8 Fax +86 10 50 63 101

LETTLAND

Jana Rozes Gramātnica
Kr. Barona iela 5, 1011 Rīga
Tel +371 (0)2 284288 Fax +371 7 370 922

LITAUEN

Penki Kontinentai
A. Stulginskio 5, 2001 Vilnius
Tel +370 (5) 2664540 Fax +370 (5) 2664565
books@5ci.lt
www.books.lt

NORGE

Akademika A/S
Postboks 84 Blindern, 0314 Oslo
Tel +47 22 85 30 30 Fax +47 22 85 30 80
bloken@sio.uio.no
www.akademika.no

RUMÄNIEN

Euromedia s.r.l.
Str Dionisie Lupu nr 65, 70184 Bucuresti
Tel + 40 1 614 06 64 Fax + 40 1 312 96 46

STORBRITANNIEN

The Stationery Office
P.O. Box 276, London SW8 5DT
Tel +44 870 600 5522 Fax +44 870 600 5533
customer.services@tso.co.uk
www.tso.co.uk/bookshop

SVERIGE

Fritzes
Kundservice, 106 47 Stockholm
Tel +46 (0)8 690 9190 Fax +46 (0)8 690 9191
order.fritzes@nj.se
www.fritzes.se

TYSKLAND

UNO-Verlag GmbH
Am Hofgarten 10, 53113 Bonn
Tel +49 (0)228 949020 Fax +49 (0)228 9490 222
info@uno-verlag.de
www.uno-verlag.de

UNGERN

Euro Info Service
PO Box 1039, 1245 Budapest
Tel +36 (1) 329 2487 Fax +36 (1) 349 2053
euroinfo@euroinfo.hu

USA

Bernan
4611-F Assembly Drive, Lanham MD 20706-4391
Tel +1 (301) 459 7666 Fax +1 (301) 459 0056
query@bernan.com
www.bernan.com

ÅLAND

Lisco bok- och pappershandel
Skarpansvägen 25, Box 8, 22101 Mariehamn
Tel +358 (0)18 17 177 Fax +358 (0)18 19 771
info@lisco.fi